

SEKUNDARNE ANALIZE PODATAKA DOBIJENIH KROZ ISTRAŽIVANJE ANKETA O PRIHODIMA I USLOVIMA ŽIVOTA (SILC)

**Program podrške razvoju istraživačkih
kadrova iz oblasti društvenih nauka**

STRUKTURA PRIHODA I RIZIK OD SIROMAŠTVA U RURALNIM PODRUČJIMA

Lenka Petrović i Tatjana Milić

VLADA
REPUBLIKE
SRBIJE

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Sekundarne analize podataka dobijenih kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života (*SILC*)

Program podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka

STRUKTURA PRIHODA I RIZIK OD SIROMAŠTVA U RURALNIM PODRUČJIMA

Autorke:

Lenka Petrović

Tatjana Milić

Izdavači:

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlada Republike Srbije i
Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Recenzent:

Biljana Mladenović

Dizajn i priprema:

Violeta Đokić

VLADA
REPUBLIKE
SRBIJE

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE
SMANJENJE SIROMAŠTVA

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

PODRŠKA: Izrada publikacije omogućena je
sredstvima Švajcarske agencije za razvoj i saradnju
u okviru projekta „Podrška unapređenju procesa
socijalnog uključivanja u Republici Srbiji“.

NAPOMENA: Ova publikacija ne predstavlja zvaničan stav Vlade Republike Srbije. Isključivu odgovornost za sadržaj i informacije koje se nalaze u publikaciji snose autori/ke teksta. Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodru obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Stavovi izneti u ovoj publikaciji pripadaju autorima/kama i ne predstavljaju nužno stavove Ujedinjenih nacija, odnosno UNDP-a ili država članica.

Poštovani/a,

Pred vama je jedna od 11 analiza koje su nastale u okviru Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka koji je, u skladu sa višegodišnjom praksom, inicirao Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, i sproveo u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj.

Ovaj ciklus Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka bio je usmeren na sekundarne analize podataka dobijene kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života – SILC. Programom su podržana i detaljnija istraživanja Ankete o potrošnji domaćinstava i Ankete o radnoj snazi, kao i korišćenje administrativnih izvora podataka, sa ciljem sveobuhvatnijeg i celovitijeg razumevanja tematike i formulisanja efikasnijih javnih politika.

Opšti cilj Programa bio je dublje razumevanje faktora koji utiču na siromaštvo, socijalnu isključenost, materijalnu deprivaciju, rizik siromaštva, nejednakost, pristup tržištu rada i druge aspekte važne za kvalitet života pojedinaca i porodica u Republici Srbiji. Program je usmeren na podizanje kapaciteta istraživača/ica na početku karijere za realizaciju komplementarnih/sekundarnih istraživanja u onim oblastima koje nisu istraživane, a koje su od velike važnosti za formulisanje efikasnih javnih politika u ovim segmentima.

Programom se ovakvim pristupom odgovorilo ne samo na zahteve za dodatnim dubinskim istraživanjima fenomena siromaštva i uslova života u zemlji, već doprinelo i kreiranju predloga politika zasnovanih na podacima.

Program je podržao 19 istraživača/ica na početku karijere¹ kojima je bila obezbeđena kontinuirana mentorska podrška ukupno sedam mentora², kao i podrška Republičkog zavoda za statistiku i podrška nezavisnog statističara.

Za uspešno sprovođenje Programa veliku zahvalnost dugujemo kolegama i koleginicama iz Republičkog zavoda za statistiku, kako na stručnim savetima i podršci, tako i na ustupanju podataka iz relevantnih anketa kojima Republički zavod za statistiku raspolaže.

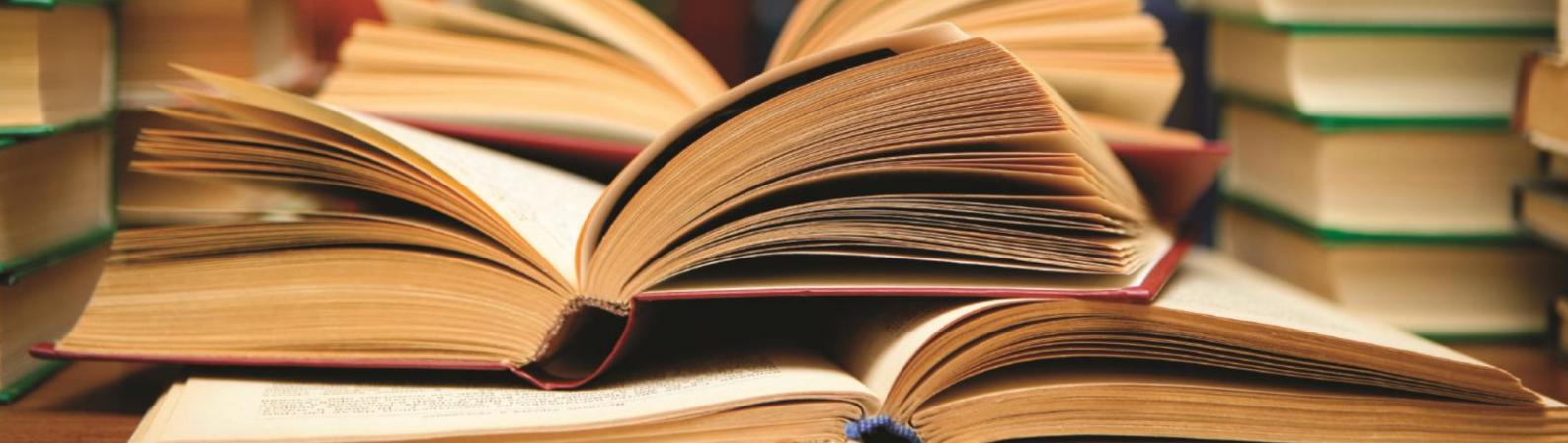
Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije i Program Ujedinjenih nacija za razvoj vas pozivaju na korišćenje predstavljenih podataka u vašem daljem radu, kao i na promociju nalaza i preporuka, sa nadom da ćemo time podstići efikasnije unapređenje javnih politika i doprineti stvaranju inkluzivnijeg i pravednijeg društva.

Steliana Nedera, zamenica
stalne predstavnice
Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Ivan Sekulović, menadžer
Tim za socijalno uključivanje i smanjenje
siromaštva Vlade Republike Srbije

¹ Aleksandra Anić, Aleksandra Vučmirović, Sanja Vučackov, Kaja Damnjanović, Maja Jandrić, Marko Milenković, Tatjana Milić, Natalija Mirić, Miloš Mojsilović, Ivana Savić, Dragan Stanojević, Ivana Stjelja, Jelena Stojilković Gnjatović, Svetozar Tanasković, Marko Tomašević Marijana Pantić, Dragana Paunović Radulović, Lenka Petrović i Mateja Petrušević

² Mentorji koji su u ovom procesu pružili podršku izradi istraživanja su Devedžić Mirjana, Žarković Rakić Jelena, Krstić Gorana, Matković Gordana, Milić Branislav, Nojković Aleksandra i Stanić Katarina.

STRUKTURA PRIHODA I RIZIK OD SIROMAŠTVA U RURALNIM PODRUČJIMA

**Ruralni predeli – od najvećeg
razvojnog izazova do potencijala za rast**

Lenka Petrović i Tatjana Milić

Lenka Petrović, master studije Agroekonomije, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu.
lenka.petrovic87@gmail.com

Tatjana Milić, doktorant, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu - Odeljenje za međunarodne studije. tatjana.milic@gmail.com

Struktura prihoda i rizik siromaštva u ruralnim područjima

Ruralni predeli – od najvećeg razvojnog izazova do potencijala za rast

Autori: *Lenka Petrović i Tatjana Milić*

Analiza *Struktura prihoda i rizik siromaštva u ruralnim područjima* jedna je od 11 sekundarnih analiza koje su kreirane u okviru **Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka – sekundarne analize podataka dobijenih kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života – SILC**.

Sproveđenje Programa inicirao je i podržao Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije (SIPRU), uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), a u saradnji sa Republičkim zavodom za statistiku (RZS). Republika Srbija sprovodi istraživanje SILC od 2013. godine, čime se pridružuje članicama Evropske unije (EU) u praćenju životnog standarda, socijalne uključenosti i nejednakosti. Analizom mikropodataka iz SILC-a kao primarnom analitičkom izvoru, kroz 11 sekundarnih analiza daje se doprinos unapređenju procesa donošenja relevantnih politika socijalnog uključivanja, zasnovanih na podacima. Više informacija o samom Programu i kreiranim analizama možete pronaći na internet stranici Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije www.socijalnoukljucivanje.rs.

Cilj ovog istraživanja je da ukaže na neke od mogućih razloga češće izloženosti riziku siromaštva stanovništva ruralnih područja. Da bi ispunila cilj analiza prati odnos strukture prihoda i rizika siromaštva članova domaćinstva, sagledava demografske i socio-ekonomske karakteristike, kao i nivo materijalne uskraćenosti članova domaćinstva, sa namerom da se utvrdi profil lica koja su u ruralnim područjima izložena riziku siromaštva. Na osnovu nalaza istraživanja date su preporuke koje imaju za cilj smanjenje rizika siromaštva lica u ruralnim područjima.

OBRAZLOŽENJE METODOLOGIJE

Osnovni izvor podataka koje su korišćeni u analizi je SILC anketa, koja je u skladu sa definicijom ruralnih područja koja se koristi u ovom istraživanju. Takođe, u analizi je korišćena i *Anketa o potrošnji domaćinstava (APD)*. Osnovna jedinica istraživanja su lica, odnosno članovi domaćinstva.

Osnovno ograničenje u istraživanjima i statističkim analizama koje se odnose na ruralna područja i nase-

lja je definisanje kriterijuma za njihovu identifikaciju, pošto univerzalna i opšte prihvaćena definicija ruralnosti ne postoji. Eurostat u SILC anketi razlikuje područja na osnovu stepena urbanizacije. Od 2011. godine klasifikacija područja prema stepenu urbanizacije zasniva se na mrežnim poljima, i shodno tome postoje tri vrste područja – gusto, srednje i retko naseljena. U ovom istraživanju se termin *ruralna područja* odnosi na retko naseljena područja.

Kako bi se uradila analiza strukture prihoda najpre su utvrđeni osnovni izvori prihoda u područjima sa različitim stepenom urbanizacije. Da bi utvrdili odnos strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva i statusa članova domaćinstva po rizik siromaštva primenjena je statistička metoda binarne logističke regresije. Deskriptivna statistička metoda je korišćena da bi se utvrdilo da li se karakteristike članova domaćinstva razlikuju u odnosu na rizik siromaštva i stepen urbanizacije područja. Na osnovu toga utvrđen je profil članova ruralnih domaćinstava koji su u riziku siromaštva. Na taj način analizirane su demografske i socio-ekonomske karakteristike ovih lica.

REZULTATI ANALIZE

Održivost ruralnih područja i njihovo uključivanje u privredni razvoj je od velikog značaja za razvoj Republike Srbije. Prema podacima RZS, najveći deo teritorije Republike Srbije čine ruralna naselja. Od ukupno 6.158 naselja, njih 5.965 (što čini 96,7%) spada u kategoriju ostala (ruralna).¹ Rezultati dobijeni analizom podataka ukazuju na nepovoljan položaj ruralne populacije u Srbiji. Stopa rizika od siromaštva pokazuje da je u Srbiji 25,6% lica u riziku od siromaštva (SILC, 2014). Prag rizika siromaštva, izražen kao 60% medijane ekvivalentnog ukupnog raspoloživog prihoda nakon socijalnih transfera, u Srbiji je iznosio 13.408 dinara za jednočlano domaćinstvo. Među zemljama članicama EU, približno ista stopa rizika siromaštva zabeležena je u Rumuniji (25,4%), a nešto niža u Španiji (22,2%), Grčkoj (22,1%), Bugarskoj (21,8%) i Letoniji (21,2%).

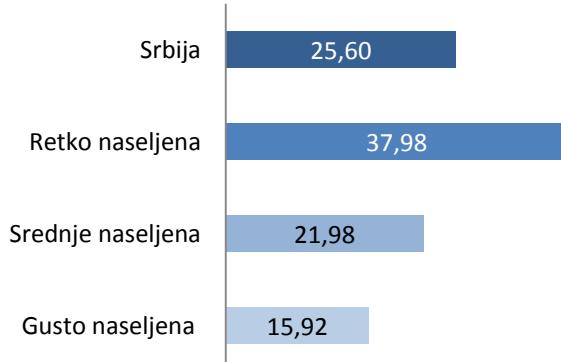
Lica koja žive u ruralnim područjima se češće nalaže u riziku siromaštva. Stopa rizika siromaštva je dva puta viša u ruralnim (retko naseljenim) nego u gusto naseljenim područjima Srbije (37,98% naspram 15,92%). Poređenja radi, na nivou EU-28, oko 20,3% stanovništva u ruralnim područjima se nalazi u riziku

siromaštva, a u gusto naseljenim oko 16,3%. Rezultati istraživanja koja se zasnivaju na podacima iz APD, koja koristi podelu na urbana i ostala (ruralna) naselja, ukazuju da je u Srbiji 12% stanovništva ruralnih naselja bilo apsolutno siromašno u odnosu na 6,3% stanovništva urbanih naselja (APD, 2013).

Struktura prihoda se razlikuje u ruralnim i ostalim područjima. Najveći procenat lica koja jesu i koja nisu u riziku siromaštva živi u domaćinstvima kojima su zarade osnovni izvor prihoda, među kojima je i najmanji rizik siromaštva (71% nije u riziku siromaštva). U ruralnim područjima manji je udeo prihoda od zarada (približno za 10 procenatnih poena), a veći udeo prihoda od samozapošljavanja (približno za 10 procenatnih poena). Za ruralna područja karakterističan je nešto veći udeo penzija kao osnovnog izvora prihoda lica koja su u riziku siromaštva. Jedan od mogućih razloga ovakve strukture je činjenica da je u ovim područjima veće procentualno učešće lica starijih od 65 godina. U posebno nepovoljnem položaju je ruralno stanovništvo koje živi od socijalne pomoći. Iako je njihov udeo u celokupnom uzorku manji u odnosu na lica koja žive od zarada i penzija, njihov udeo

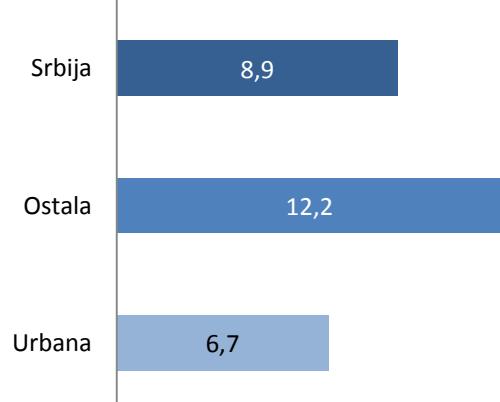
Relativna stopa siromaštva

Gusto naseljena Srednje naseljena
Retko naseljena Srbija

Apsolutna stopa siromaštva

Urbana Ostala Srbija

Izvor: Prikaz autora na osnovu SILC 2014, RZS i podataka iznetih u Mijatović B., Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini, SIPRU 2015

¹ Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije 2014-2024, Službeni glasnik RS, br 85/2014, str. 36.

u strukturi lica koja su u riziku od siromaštva je čak

tri puta veći u odnosu na lica koja nisu u riziku od siromaštva (18.15% naspram 6.10%).

Demografske i socio-ekonomske karakteristike članova domaćinstva. U ruralnim, kao i u ostalim područjima, riziku siromaštva su podjednako izložena lica oba pola, ali su posebno izložena lica starosti između 45 i 65 godina, kao i lica starija od 65 godina. Obrazovna struktura stanovništva u riziku siromaštva je nepovoljnija u ruralnim u odnosu na ostala područja. Takođe, u ruralnim područjima su u riziku siromaštva češće izložena lica koja žive u domaćinstvima koja imaju šest do deset članova. Članovi jednočlanih domaćinstava (pogotovo jednočlanih ženskih domaćinstava) češće su u riziku siromaštva u retko naseljenim područjima. Broj zaposlenih u strukturi lica u riziku od siromaštva je značajno manji u ruralnim područjima. S druge strane, u ovim područjima procenat samozaposlenih lica je veći u odnosu na srednje i gusto naseljena područja. U svim područjima u riziku siromaštva su najčešće nezaposlena lica, ali je njihov udio u ruralnim područjima za 7-12 procenatnih poena manji nego u srednje i gusto naseljenim područjima, što je posledica rada u poljoprivredi. Shodno tome, u ruralnim područjima je manji je procenat lica koja su u riziku siromaštva i žive u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada. Ipak, iako je struktura ekonomski aktivnih lica nešto povoljnija u ruralnim područjima, procenat lica u riziku siromaštva je veći u odnosu srednje i gusto naseljena područja. Dodatno, lica u riziku siromaštva su ređe ekstremno materijalno deprivirana u ruralnim u odnosu na ostala područja.

Preporuke. Na osnovu analiza i zaključaka iznetih u radu, autori ukazuju na niz smernica kojima bi trebalo da se rukovode kreatori politika u cilju smanjenja rizika od siromaštva u ruralnim područjima.

- Neophodno je utvrditi opšteprihvaćenu statističku definiciju ruralnih područja, kako bi se obezbedila međunarodna i vremenska uporedivost podataka, kao i uporedivost podataka između različitih anketa (SILC, APD).
- Pri definisanju mera za smanjenje siromaštva u Republici Srbiji, treba imati u vidu činjenicu da su lica u ruralnim područjima češće izložena riziku siromaštva. Stoga je ove mere neophodno uskladiti sa karakteristikama lica i domaćinstava u ruralnim područjima.
- S obzirom da je udeo prihoda od samozaposlenosti značajan u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstava u ruralnim područjima, neophodno je pojačati podršku samozaposlenim licima. Potrebno je ukazati na spektar mogućnosti samozapošljavanja u ruralnim područjima.
- Kako su u ruralnim područjima u riziku siromaštva najčešće nezaposlena lica, neophodno je poboljšati poslovni ambijent i unaprediti mogućnosti zapošljavanja radne snage u ruralnim područjima. Potrebno je obezbediti i/ili učiniti dostupnim programe prekvalifikacije, radnih obuka, kurseva i sl.
- Promovisati mere zapošljavanja i samozapošljavanja (uključujući sticanje dodatnih znanja) stanovništva od 45 do 65 godina starosti, jer su oni najbrojnija kategorija u strukturi lica koja su u riziku od siromaštva u ruralnim područjima.
- Unaprediti nivo obrazovanja stanovništva u ruralnim područjima povećanjem obrazovnih mogućnosti i programa.
- Kroz programe u oblasti socijalne zaštite treba poboljšati položaj višečlanih domaćinstava sa izdržavanom decom.
- Unaprediti kvalitet života u ruralnim područjima, s obzirom da je većina stanovništva u riziku siromaštva ujedno i materijalno deprivirana. Obezbediti olakšice za plaćanje komunalnih usluga, kao i povoljnije uslove kreditiranja.

RELEVANTNOST ANALIZE: VEZA SA POLITIKAMA EU, UN I STRATEŠKIM OKVIROM SRBIJE

Ova analiza daje pregled strukture prihoda i rizika siromaštva u ruralnim područjima i ukazuje na smernice za izmene politika koje utiču na smanjenje rizika siromaštva. Siromaštvo u Srbiji ostaje na visokom nivou, kako izraženo u absolutnom smislu, tako i *relativno* izraženo i bez obzira na primjenjen metodološki koncept, nema značajnih razlika u profilu siromašnih prema konceptu absolutnog i relativnog siromaštva.

Na osnovu ovog nalaza, u nacrtu *Programa reformi politika zapošljavanja i socijalne politike (ESRP)* stoji da tri elementa odlučujuće određuju životni standard u Srbiji: radni status, nizak nivo obrazovanja i prebivalište izvan urbanih centara. Ova analiza direktno odgovara na prioritete koje definiše ESRP.

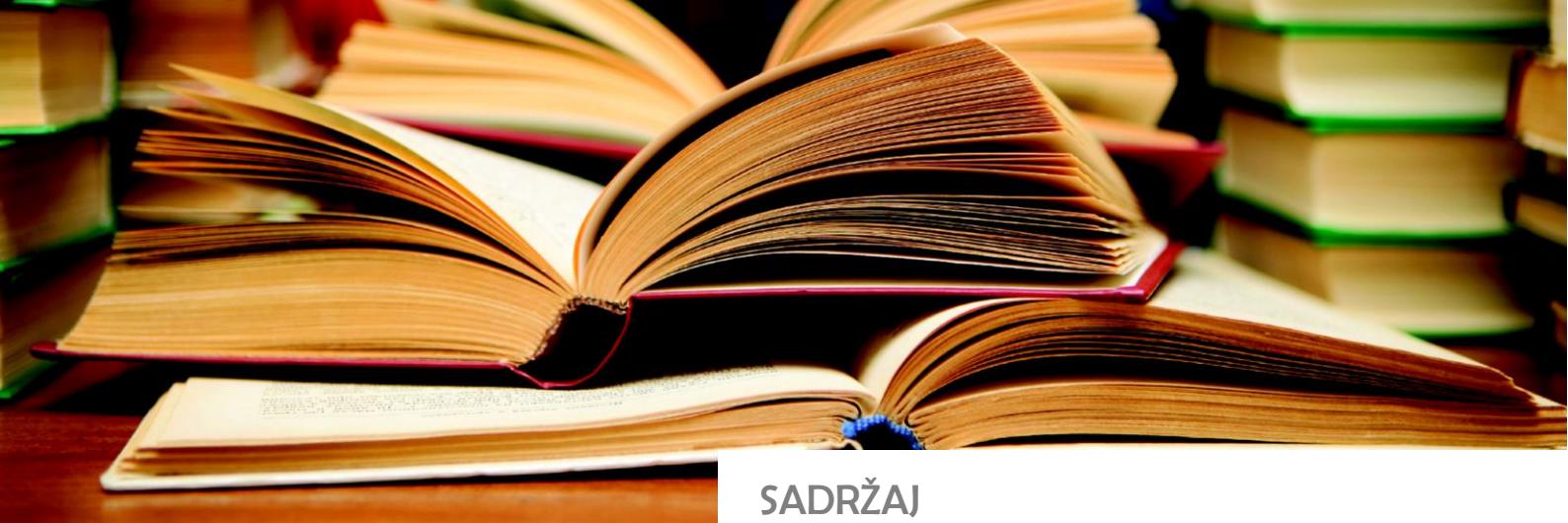
Rezultati ove analize odnose se na sledeće ciljeve održivog razvoja UN-a:

Cilj 1: okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima,

Cilj 2. Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivrednu;

Cilj 8: promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad i

Cilj 10: smanjiti nejednakost između i unutar država.

SADRŽAJ

1. Pregled	12
1.1. O istraživanju.....	12
1.2. Osnovni nalazi	12
2. Siromaštvo i ruralna područja u Srbiji.....	14
2.1. Ruralna područja u Srbiji.....	14
2.2. Siromaštvo u ruralnim područjima	14
3. Ciljevi istraživanja	16
4. Metodologija	17
4.1. Izvori podataka i instrument istraživanja	17
4.2. Uzorak i jedinica istraživanja	17
4.3. Metod	18
5. Rezultati	20
5.1. Stopa rizika od siromaštva u ruralnim područjima.....	20
5.2. Struktura prihoda i rizik od siromaštva u ruralnim područjima	21
5.2.1. Osnovni izvor prihoda.....	21
5.2.2. Struktura ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva.....	22
5.2.3. Odnos strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva i rizika od siromaštva	24
5.3. Karakteristike članova domaćinstva prema stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva	24
5.3.1. Demografske karakteristike.....	24
5.3.2. Socio-ekonomske karakteristike.....	25
5.3.3. Materijalna uskraćenost (deprivacija)	28
5.3.4. Profil lica u riziku od siromaštva u ruralnim područjima	29
6. Zaključak	30
7. Preporuke	32
Anex	33
Literatura.....	43

SPISAK TABELA I GRAFIKONA

Grafikon 1: Relativna i absolutna stopa siromaštva u Srbiji 2014.....	20
Grafikon 2: Osnovni izvori prihoda domaćinstva po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva.....	21
Grafikon 3: Osnovni izvori prihoda u ruralnim područjima (po riziku od siromaštva)	22
Grafikon 4: Procena strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva prema stepenu urbanizacije područja (2014) – komponente sa procenjenim učešćem većim od 1%.....	23
Grafikon 5: Starosna struktura po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva (%).....	25
Grafikon 6: Obrazovna struktura po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva	26
Grafikon 7: Ekonomski aktivnost po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva (%)	27
Grafikon 8: Nivoi deprivacije po stepenu urbanizacije u kategoriji lica koja su u riziku od siromaštva.....	28
Tabela A: Profil lica u riziku od siromaštva u ruralnim područjima.....	29

ANEX

Tabela 1: Struktura lica po osnovnim izvorima prihoda domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	33
Tabela 2: Procena strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva po stepenu urbanizacije područja (%)	34
Tabela 3: Raspoloživa sredstva domaćinstva – mesečni prosek (na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstava 2014.)	35
Tabela 4: Vrednosti prediktorskih varijabli u modelu binarne logističke regresije	35
Tabela 5: Starosna struktura lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	36
Tabela 6: Rodna struktura lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	36
Tabela 7: Obrazovna struktura lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	37
Tabela 8: Struktura lica po tipu domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	38

SPISAK TABELA I GRAFIKONA

Tabela 9: Struktura lica po veličini domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	39
Tabela 10: Ekonomski aktivnost lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	40
Tabela 11: Struktura lica po intenzitetu rada domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	41
Tabela 12: Struktura lica po materijalnoj uskraćenosti, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	41
Tabela 13: Struktura lica po izrazitoj uskraćenosti, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	42
Tabela 14: Struktura lica po ekstremnoj uskraćenosti, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)	42

1. PREGLED

1.1. O istraživanju

Ovo istraživanje je motivisano činjenicom da je siromaštvom više pogodeno stanovništvo u ruralnim nego u urbanim područjima.

Cilj istraživanja je da ukaže na neke od mogućih razloga češće izloženosti riziku od siromaštva stanovništva ruralnih područja. U tom pogledu, analizirali smo odnos strukture prihoda i rizika od siromaštva članova domaćinstva. Takođe, razmotrili smo demografske i socio-ekonomske karakteristike, kao i nivoe materijalne uskraćenosti članova domaćinstva, sa namerom da utvrđimo profil lica koja su u ruralnim područjima izložena riziku od siromaštva.

Analiza se zasniva na podacima iz Ankete o prihodima i uslovima života (Survey on Income and Living Conditions – SILC), a okvir istraživanja čine koncept relativnog siromaštva i definicija ruralnosti koju koristi EUROSTAT (Statistical Office of the European Union).

Na osnovu nalaza istraživanja izložene su preporuke u cilju smanjenja rizika od siromaštva lica u ruralnim područjima.

1.2. Osnovni nalazi

Lica koja žive u ruralnim (retko naseljenim) područjima se češće nalaze u riziku od siromaštva u odnosu na lica koja žive u gusto naseljenim područjima.

- Stopa rizika od siromaštva je dva puta viša u ruralnim (retko naseljenim) nego u gusto naseljenim područjima Srbije (37,98% naspram 15,92%).

U ruralnim (retko naseljenim) područjima struktura stanovništva prema osnovnom izvoru prihoda se statistički značajno ne razlikuje u odnosu na srednje i gusto naseljena područja. Razlike postoje po riziku od siromaštva.

- U ruralnim, kao i u srednje i gusto naseljena područjima, najveći procenat lica živi koji jesu i koja nisu u riziku od siromaštva živi u domaćinstvima kojima su zarade osnovni izvor prihoda.
- Za ruralna (retko naseljena) područja karakterističan je nešto veći udeo penzija kao

osnovnog izvora prihoda kod lica koja su u riziku od siromaštva (za 10 procentnih poena više nego kod lica koja nisu u riziku).

- Iako je udeo lica koja žive u domaćinstvima kojima je socijalna pomoć osnovni izvor prihoda manji u ruralnim u odnosu na ostala područja, struktura ovih lica po riziku siromaštva je izrazito nepovoljna. Procenat lica koja su u riziku od siromaštva i žive u domaćinstvima kojima je socijalna pomoć glavni izvor prihoda je tri puta veći od lica koja nisu u riziku od siromaštva (18,15% naspram 6,10%).

U strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstava u ruralnim (retko naseljenim), kao i u gusto i srednje naseljenim područjima, najveće učešće imaju novčani prihodi od zarada, i prihodi od starosnih penzija i ostalih naknada za stare.

- U odnosu na srednje i gusto naseljena područja, strukturu ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva u ruralnim područjima karakteriše manji udeo prihoda od zarada, a veći udeo prihoda od samozapošljavanja.

U ruralnim (retko naseljenim), kao i u gusto i srednje naseljenim područjima, komponente ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva imaju uticaja na položaj lica u odnosu na prag rizik od siromaštva.

- Novčani prihodi od zarada, prihodi od samozapošljavanja, starosne penzije i ostale naknade za stara lica, porodične penzije, invalidske naknade, i redovni gotovinski transferi između domaćinstava utiču na rizik od siromaštva. Analiza je pokazala da postoji verovatnoća da bi povećanje ovih prihoda uticalo na smanjenje rizika od siromaštva članova domaćinstva.

Demografske i socio-ekonomske karakteristike članova domaćinstva pružaju sliku o profilu lica koja su u riziku od siromaštva u ruralnim (retko naseljenim) područjima.

- Rizikom od siromaštva jednako su pogodene osobe muškog i ženskog pola, koje

su najčešće starosti od 45 do 65 godina i imaju završenu srednju školu.

- To su takođe najčešće lica koja žive u više-članim domaćinstvima sa izdržavanom de-com.
- Kada se radi o ekonomskim karakteristika-ma, u riziku od siromaštva u ruralnim po-dručjima su najčešće nezaposlena lica koja žive u domaćinstvima sa veoma niskim in-tenzitetom rada i zaradama kao glavnim iz-vorom prihoda.

U ruralnim, kao i u srednje i gusto naseljenim područjima, lica koja su u riziku od siromaštva istovremeno su i materijalno uskraćena.

- U svim područjima, bez obzira na stepen urbanizacije, procenat materijalno i izrazito materijalno uskraćenih lica je značajno veći u kategoriji lici koja su u riziku od si-romaštva.
- Međutim, lica pod rizikom od siromaštva u ruralnim (retko naseljenim) područjima su ređe ekstremno uskraćena u odnosu na istu kategoriju lica u srednje i gusto naseljenim područjima.

2. SIROMAŠTVO I RURALNA PODRUČJA U SRBIJI

2.1. Ruralna područja u Srbiji

Održivost ruralnih područja i njihovo uključivanje u privredni razvoj je od velikog značaja za razvoj Republike Srbije.² Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku najveći deo teritorije Republike Srbije čine ruralna naselja.³ Od ukupno 6.158 naselja 5.965 (96,7%) spada u kategoriju ostala (ruralna).⁴

Osnovno ograničenje u istraživanjima i statističkim analizama koje se odnose na ruralna područja i naselja je definisanje kriterijuma za njihovu identifikaciju. U stručnoj literaturi definisanjem ruralnih područja i naselja bavili su se geografi, ekonomisti, sociolozi, etnolozi i mnogi drugi. Dosadašnja istraživanja pokazuju da univerzalna i opšte prihvaćena definicija ruralnosti ne postoji.⁵ Broj stanovnika, gustina naseljenosti i nivo dnevnih migracija su varijable koje se najčešće koriste u definisanju ruralnog područja.⁶ Da bi se obezbedila međunarodna uporedivost podataka, Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) preporučuje definisanje ruralnosti na najnižem teritorijalnom nivou na osnovu gustine naseljenosti, tako da se naselja sa gustom naseljenosti ispod 150 stanovnika/km² smatraju ruralnim.⁷

Međutim, u Srbiji se za statističke potrebe primenjuje dihotoma podela zasnovana na administrativno-pravnom kriterijumu, pri čemu se razlikuju urbana i „ostala“ naselja. Naselja koja imaju generalni urbanistički plan svrstavaju se u urbana, dok su ostala po automatizmu svrstana u ruralna.⁸

EUROSTAT u Statistici o prihodima i uslovima života razlikuje područja na osnovu stepena urbanizacije. Od 2011. godine klasifikacija područja prema stepenu urbanizacije zasniva se na mrežnim poljima, i shodno tome postoje tri vrste područja – gusto, srednje i retko naseljena. *Gusto naseljena područja* su područja velike gustine klastera sa poljima od 1 km² sa gustom od najmanje 1500 stanovnika na km² i minimalnom populacijom naselja od 50000 stanovnika. *Srednje naseljena područja* ili urbani klasteri su polja od 1km² sa gustom od najmanje 300 stanovnika na km² i minimalnom populacijom naselja od 5000 stanovnika. *Retko naseljena područja* su polja koja ne spadaju u urbane klastere.⁹ Prema ovoj tipologiji, gusto naseljena područja odgovaraju centrima gradova; srednje gusta odgovaraju gradovima i predgrađima; a retko naseljena odgovaraju ruralnim područjima.

2.2. Siromaštvo u ruralnim područjima

Kada govorimo o siromaštvu u ruralnom kontekstu neophodno je razlikovati siromaštvo ruralnih područja (*poverty of rural areas*) od siromaštva u ruralnim područjima (*poverty in rural areas*). Siromaštvo ruralnih područja ukazuje na nepovoljan položaj ruralnih područja u odnosu na urbana (udaljenost ruralnih područja, loša infrastruktura, manje mogućnosti na tržištu rada),¹⁰ dok siromaštvo u ruralnim područjima ukazuje na položaj lica koja žive u ovim područjima.¹¹ Predmet našeg istraživanja je siromaštvo u ruralnim područjima, a kao osnovni izvor podataka poslužiće nam Anketa o prihodima i uslovima života.

Republički zavod za statistiku od januara 2013. godine u Srbiji sprovodi Anketu o prihodima i uslo-

² U ovom radu u kontekstu ruralnosti će se upotrebljavati termin područja (*areas*) koji se upotrebljava u SILC metodologiji.

³ Statistička definicija ruralnosti (Republički zavod za statistiku, Srbija) odnosi se na naselja.

⁴ Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije 2014-2024, Službeni glasnik RS, br 85/2014, Beograd, str 36.

⁵ Bogdanov N., Stojanović, Ž. (2006): *Metodologija utvrđivanja ruralnosti i identifikacija ruralne Srbije*, Beograd, DAES i Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 40-70.

⁶ Bogdanov N. (2015): *Ruralni razvoj i ruralna politika*, Beograd, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 101-109.

⁷ Ibidem, str. 101-109.

⁸ Bogdanov, N., Stojanović, Ž., (2006): *Metodologija utvrđivanja ruralnosti i identifikacija ruralne Srbije*, Beograd, DAES i Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 40-70.

⁹ Methodological guidelines and description of EU-SILC target variables, 2014 Operation, DocSILCo65, EUROSTAT, Version September 2013, p. 108.

¹⁰ Poverty and social exclusion in rural areas, Final Report, European Commission, 2008, p. 7, preuzeto sa www.ec.europa.eu; Bogdanov, N., Cvejić, S. (2011): *Poverty and social exclusion in rural Serbia – position of family farms*, Ekonomika poljoprivrede (58) SB – 2, str. 5.

¹¹ Bogdanov N., Cvejić S., (2011): *Poverty and social exclusion in rural Serbia – position of family farms*, Ekonomika poljoprivrede (58) SB – 2, str. 6.

vima života. Rezultati ankete pokazuju da je u retko naseljenim područjima 36,1% ukupne populacije u riziku od siromaštva, u srednje naseljenim 23,5%, a u gusto naseljenim 13,8%.¹² Takođe, prema procenama EUROSTAT-a na nivou Evropske unije (28 država članica) oko 20,3% stanovništva u ruralnim područjima se nalazi u riziku od siromaštva, a u gusto naseljenim oko 16,3%.¹³

Rezultati istraživanja koja se zasnivaju na podacima iz Ankete o potrošnji domaćinstva (APD), koja koristi podelu na urbana i ostala (ruralna) naselja, ukazuju da je u Srbiji u 2013. godini 12% stanovništva ruralnih naselja bilo apsolutno siromašno u odnosu na 6,3% stanovništva urbanih naselja.¹⁴

Ovi podaci potvrđuju da je siromaštvo ruralni fenomen i stoga ne iznenaduje što je smanjenje siromaštva i nejednakosti između ruralnih i urbanih područja među prioritetima Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014-2024.¹⁵ Određeni autori čak smatraju da ruralno siromaštvo „uslovjava neophodnost politike ruralnog razvoja“.¹⁶

Potreba za ovim radom nastala je, upravo, zbog činjenice da je siromaštvo više pogodeno stanovništvo u ruralnim nego u urbanim područjima. U našem istraživanju je korišćena definicija ruralnosti koja se koristi u SILC metodologiji i zasnovana je na stepenu urbanizacije područja. Utvrđivanje ruralnog siromaštva i predlog odgovarajućih mera za njegovo smanjenje zavisiće i od prihvaćenog koncepta i načina merenja siromaštva.

Naše istraživanje je zasnovano na konceptu relativnog siromaštva koji je prihvacen i u okvirima Evropske unije i EUROSTAT-a. Ovaj koncept se odnosi na određeno društvo i smatra se da je siromašan onaj pojedinac koji je „u jasno nepovoljnoj situaciji, bilo finansijski bilo socijalno, u odnosu na druge ljudе“

u njegovoj sredini“.¹⁷ Prema metodologiji SILC relativno siromaštvo se meri stopom rizika od siromaštva (AROP) koja označava ideo ljudi čiji je ekvivalentni raspoloživi prihod ispod praga rizika od siromaštva.¹⁸ Prag rizika od siromaštva postavljen je na 60% medijane ekvivalentnog raspoloživog prihoda posle socijalnih transfera.¹⁹ Za lica čiji je ekvivalentni raspoloživi prihod ispod praga rizika ili relativne linije siromaštva kaže se da su riziku od siromaštva.

U radu ćemo ukazati i na podatke koji govore o apsolutnom siromaštву u ruralnim područjima, jer je stav stručnjaka i institucija da je merenje apsolutnog siromaštva „i dalje relevantno u Republici Srbiji, s obzirom na stepen razvijenosti zemlje, regionalne razlike i potrebu da se rezultati koriste za formulisvanje javne politike“.²⁰ Apsolutno su siromašna ona lica koja ne mogu zadovoljiti osnovne životne potrebe,²¹ a kao indikator apsolutnog siromaštva se koristi linija koja se izračunava na osnovu potrošnje.²²

¹² Matković, G., Krstić, G., Mijatović, B. (2015): *Srbija: Prihodi i uslovi života 2013*, Republički zavod za statistiku, Beograd, str. xix, preuzeto sa www.silk.stat.rs.

¹³ Tabela „At risk of poverty rate by degree of urbanization“, ažurirana 30.10.2015. dostupna na <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.

¹⁴ Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji za period 2011-2014. godine, 2014, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva – Vlada Republike Srbije, str. 15-19.

¹⁵ Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije 2014-2024, Službeni glasnik RS 85/2014, Beograd, str. 61.

¹⁶ Bogdanov, N. (2007): *Mala ruralna domaćinstva u Srbiji i ruralna nepoljoprivredna ekonomija*, Beograd, UNDP, str. 37.

¹⁷ Poverty and its measures: The presentation of the range of methods to obtain measures of poverty, Instituto Nacional de Estadística, Madrid, 2007, p. 2., preuzeto sa www.ine.es.

¹⁸ Definicija stope rizika od siromaštva (AROP – At risk of poverty rate) prema EUROSTAT Glossary, dostupno na http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate.

¹⁹ Matković, G. (2014): *Merenje siromaštva – teorijski koncepti, stanje i preporuke za Republiku Srbiju*, Beograd, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva – Vlada Republike Srbije, str. 12.

²⁰ Preporuka sa sastanka koji je aprila 2015. organizovao Tim za smanjenje siromaštva i socijalno uključivanje Vlade Republike Srbije, navedeno prema Mijatović, B. (2015): *Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini*, Tim za smanjenje siromaštva i socijalno uključivanje Vlade Republike Srbije, Beograd, str. 4.

²¹ Poverty and its measurement: The presentation of the range of methods to obtain measures of poverty, Instituto Nacional de Estadística, Madrid, 2007, p. 2.

²² Mijatović, B. (2015): *Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini*, Tim za smanjenje siromaštva i socijalno uključivanje Vlade Republike Srbije, Beograd, str. 5.

3. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je da ukaze na neke od mogućih razloga veće izloženosti riziku od siromaštva kod stanovništva ruralnih (retko naseljenim) područja.

Zboga toga su posebni ciljevi analize:

- 1) utvrditi kolika je stopa rizika od siromaštva u ruralnim (retko naseljenim) područjima i ukazati na razliku u odnosu na njene vrednosti u gusto i srednje naseljenim područjima;
- 2) utvrditi strukturu prihoda članova domaćinstva prema stepenu urbanizacije područja, uz poseban osvrt na lica koja žive u ruralnim (retko naseljenim) područjima;
- 3) utvrditi za svaki stepen urbanizacije područja da li struktura prihoda utiče na status članova domaćinstva;
- 4) utvrditi da li se demografske i socio-ekonomske karakteristike članova domaćinstva razlikuju u odnosu na rizik od siromaštva i stepen urbanizacije područja i
- 5) utvrditi profil članova ruralnih domaćinstava koji su u riziku od siromaštva.

Rezultati istraživanja pružiće više informacija o licima koja su izložena riziku od siromaštva u ruralnim područjima Srbije. Nalazi će biti iskorišćeni da se izlože preporuke o merama koje mogu uticati na smanjenje rizika od siromaštva u ovim područjima.

4. METODOLOGIJA

4.1. Izvori podataka i instrument istraživanja

Osnovni izvor podataka koje smo koristili u ovom istraživanju jeste Anketa o prihodima i uslovima života. Anketa je u saglasnosti sa definicijom ruralnih područja koju koristimo u istraživanju i u njoj su sadržani podaci koji ukazuju na strukturu prihoda, rizik od siromaštva članova domaćinstva i karakteristike ovih lica.

Takođe, koristili smo i podatke koji su dobijeni na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstava. Obe ankete je organizovao i sproveo Republički zavod za statistiku i one su obuhvatile teritoriju Republike Srbije²³. Anketa o potrošnji domaćinstava koristi drugačiju definiciju ruralnosti i pruža mogućnost da se analiza siromaštva dopuni sa podacima o absolutnoj stopi siromaštva, kao i nešto drugačijim podacima o strukturi prihoda.²⁴

Podaci u Anketi o prihodima i uslovima života su prikupljeni putem intervjua sa članovima domaćinstva koji su odgovarali na pitanja iz upitnika za domaćinstvo (odgovara član koji najbolje poznaje stanje u domaćinstvu) i upitnika za lica (odgovaraju članovi domaćinstva stariji od 16 godina).²⁵ Statistički podaci sadrže podatke iz registara domaćinstava i lica, kao i podatke iz upitnika za domaćinstva i lica.

Istraživanje prvenstveno analizira podatke iz Ankete o prihodima i uslovima života sprovedene 2014. godine čiji rezultati se odnose na prihode za prethodnu kalendarsku godinu (2013). Obrađeni su i podaci iz Ankete sprovedene 2013. godine sa namerom da se utvrdi da li postoje razlike u strukturi prihoda za dva anketna perioda.

²³ Republički zavod za statistiku od 1999. godine ne raspolaže podacima za Kosovo i Metohiju.

²⁴ Anketa o potrošnji domaćinstava (APD) sadrži podatke o prihodima, rashodima i potrošnji domaćinstava, kao i podatke o osnovnim demografskim socio-ekonomskim odlikama domaćinstava i određenim bitnim pokazateljima životnog standarda. Podaci u ovoj anketi su prikupljeni metodom intervjua putem uputnika o članovima domaćinstva, upitnika za domaćinstva, upitnika za domaćinstvo i prihode članova domaćinstva, kao i vođenjem dnevnika za domaćinstvo kojim se prikupljaju podaci o ličnoj potrošnji domaćinstva. Metodološki materijali dostupni na <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=31>.

²⁵ Anketa o prihodima i uslovima života – Metodološko i organizaciono uputstvo, Republički zavod za statistiku 2014., str. 4 (dalje Anketa o prihodima i uslovima života – uputstvo, 2014), preuzeto sa www.stat.gov.rs.

4.2. Uzorak i jedinica istraživanja

Osnovni skup istraživanja koje je sprovedeno Anketom o prihodima i uslovima života obuhvata privatna domaćinstva²⁶ i lica koja žive u domaćinstvima.²⁷

Uzorak u Anketi je dvoetapni stratifikovani uzorak. Jedinice prve etape su popisni krugovi, a jedinice druge etape su domaćinstva. Planirana veličina uzorka za Anketu 2014. godine je iznosila 8008 domaćinstava.²⁸ Od toga je 6987 domaćinstava izabrano za terensko istraživanje,²⁹ a 6055 domaćinstva je učestvovalo u anketi.³⁰

Osnovna jedinica našeg istraživanja su **lica** odnosno članovi domaćinstva. Ovakav izbor **jedinice istraživanja** je rezultat činjenice da su pojedinci oni koji su ustvari pogodjeni siromaštvom, a da je domaćinstvo više teorijski koncept.³¹ Potvrdu naše odluke nalazimo i u tome da se u EU-SILC metodologiji kao osnovni pokazatelj siromaštva koristi stopa rizika od siromaštva odnosno procenat lica čiji je ekvivalentan raspoloživi prihod ispod relativne linije siromaštva.

Anketa o prihodima i uslovima života (SILC 2014) je obuhvatila podatke za sva lica koja žive u domaćinstvima (19345 lica),³² kao i podatke za 16220 lica za koja su anketirana (članovi domaćinstva stariji od 16 godina).³³

²⁶ Prema SILC metodologiji domaćinstva su definisana kao porodica ili druga zajednica lica koja žive zajedno i dele osnovne životne troškove; koja se sastoji od jedne ili više porodica (roditelji i njihova deca) ili članova koji su rođaci (brat, sestra itd.) ili članova koji nisu rođaci, ali dele osnovne troškove života (zakup stana, hrana, itd.) ili tzv. jednočlana domaćinstva koja imaju samo jednog člana koji čak i ako živi u zajedničkom prostoru ne deli svoju zaradu sa drugima. SILC ne obuhvata kolektivna domaćinstva kao što su studentski i učenički domovi, starački domovi, stambeni prostori centara za socijalni rad, itd. Anketa o prihodima i uslovima života – uputstvo, 2014., str. 6

²⁷ Anketa o prihodima i uslovima života – uputstvo, 2014., str. 5.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ovi podaci sadržani su u registru domaćinstva tj. databazi sa oznakom D (eng. D-file).

³⁰ Ovi podaci su sadržani u databazi sa oznakom H (eng. H-file).

³¹ Poverty and its measurement: The presentation of the range of methods to obtain measures of poverty, Instituto Nacional de Estadística, Madrid, 2007, p. 8.

³² U registru lica tj. databazi sa oznakom R (eng. R-file) sadržani su podaci o svim licima koja žive u domaćinstvu ili su privremeno odstupna.

³³ Ovi podaci su sadržani u databazi sa oznakom P (eng. P-file).

4.3. Metod

Podaci iz Ankete o prihodima i uslovima života analizirani su korišćenjem statističke i komparativne metode.

- 1) Za utvrđivanje stope rizika od siromaštva u ruralnim (retko naseljenim) područjima koristili smo metodologiju EUROSTAT-a na osnovu koje je izračunata stopa rizika od siromaštva za svaki stepen urbanizacije područja.³⁴ Na taj način smo za svaku analiziranu grupu (retko, srednje i gusto naseljena područja) dobili podatak koliki se procenat lica nalazi u riziku od siromaštva. Poređenjem rezultata utvrdili smo kolika je razlika u visini stope rizika od siromaštva po stepenu urbanizacije područja.
- 2) Položaj lica smo posmatrali u odnosu na prag rizika od siromaštva koji postavljen na 60% medijane ekvivalentnog raspoloživog prihoda nakon socijalnih transfera.³⁵ S obzirom da se relativna stopa siromaštva i ekvivalentni raspoloživi prihod računaju na osnovu ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva odlučili smo da analiziramo njegovu strukturu.³⁶
 - a) Prvo smo utvrdili koji su osnovni izvori prihoda u područjima sa različitim stepenom urbanizacije. Ova analiza je izvršena na osnovu kompozitnog indikatora, koji se dobija tako što se saberi različiti tipovi prihoda za sve članove domaćinstva i prihodi na nivou domaćinstva i potom se izračuna koji tip prihoda ima najveće učešće u ukupnom prihodu domaćinstva. Na osnovu bazu podataka koja sadrži

³⁴ Videti: Working paper with the description of the "Income and living conditions dataset", EUROSTAT – Agilis, October 2012, p. 139.

³⁵ Ekvivalentan raspoloživi prihod domaćinstva (*EQ_INC – Equivalised disposable income*) predstavlja „korigovani ukupni prihod domaćinstva“. Naime, da bi se odrazile razlike u veličini i strukturi domaćinstva ukupni raspoloživi prihod domaćinstva se deli sa korektivnim brojem koji se dobija prema modifikovanoj OECD skali ekvivalentnosti i na osnovu kog se modifikuje stvaran broj članova domaćinstva. Ekvivalentan raspoloživi dohodak se pripisuje svakom članu domaćinstva podjednako. Mijatović B., Rizik od siromaštva u Srbiji, u „Srbija: Prihodi i uslovi života 2013“, Republički zavod za statistiku 2015, str. 18. Prema modifikovanoj OECD skali prvi odrasli član domaćinstva dobija koeficijent 1, svaki sledeći odrasli tj. lice koja imaj 14 godina ili više dobija koeficijent 0,5, a deca mlađa od 14 godina dobijaju koeficijent 0,3. Objašnjenje skale ekvivalentnosti dostupno na stranici EUROSTAT Glossary

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Equivalised_disposable_income.

³⁶ Ukupan raspoloživi prihod domaćinstva (*HY0zo – Total disposable household income*).

podatke sa kompozitnim indikatorima na nivou članova domaćinstva³⁷ i njenim uparivanjem sa bazom podataka koja sadrži podatke o stepenu urbanizacije područja³⁸ bili smo u mogućnosti da deskriptivnom metodom utvrdimo presek osnovnih izvora prihoda prema stepenu urbanizacije područja.

- b) Potom smo analizirali prosečnu strukturu ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva da bismo utvrdili koje komponente imaju značajno učešće u strukturi. Prema formuli EUROSTAT-a ukupni raspoloživi prihod domaćinstva je zbir komponenti bruto prihoda na nivou članova domaćinstva i komponenti bruto prihoda na nivou domaćinstva, od kojih se oduzimaju određeni porezi.³⁹

Kako su u Anketi o prihodima i uslovima života podaci o prihodima dati u neto vrednostima totalni raspoloživi prihod smo posmatrali samo kao zbir neto vrednosti relevantnih komponenti prihoda na nivou pojednica i na nivou domaćinstava. Isto smo uradili i sa SILC 2013, kako bismo podatke obradili na istovetan način i uporedili da li ima odstupanja u rezultatima.

Procenu učešća komponenti u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda uradili smo za Srbiju i za svaki stepen urbanizacije područja.

- 3) Da bismo utvrdili odnos strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva i statusa članova domaćinstva po riziku od siromaštva izabrali smo statističku metodu binarne logističke regresije.⁴⁰

Na izbor je uticala i činjenica da se u SILC metodologiji status lica u odnosu na rizik od siromaštva određuje na osnovu kategorijalne varijable koja ima dve

³⁷ Republički zavod za statistiku je napravio bazu sa kompozitnim indikatorima.

³⁸ Podaci o stepenu urbanizacije područja sadržani su u registru domaćinstva. Svako domaćinstvo u SILC bazi ima svoju šifru, dok se šifra članova domaćinstva izračunava na osnovu šifre domaćinstva.

³⁹ Methodological guidelines and description of EU-SILC target variables, 2014 Operation, DocSILCo65, EUROSTAT, Version September 2013, p. 208.

⁴⁰ Logistička regresija je urađena po modelu $\text{logit}(p)=\ln(p/(1-p))=\beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7$, gde su X_1, X_2, \dots, X_7 prediktorske varijable, a p označava verovatnoću da je lice u riziku od siromaštva.

vrednosti.⁴¹ To je zavisna varijabla u našem modelu. Komponente prihoda, za koje smo utvrdili da imaju značajnog udela u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda, odabrali smo kao prediktorske varijable.

Analiza odnosa komponenti prihoda i rizika od siromaštva urađena je na nivou Srbije i na nivou područja sa različitim stepenom urbanizacije, kako bi utvrdili da li prema stepenu urbanizacije područja postoje razlike u uticaju komponenti prihoda na status lica po riziku od siromaštva.

- 4) Da bismo utvrdili da li se karakteristike članova domaćinstva razlikuju u odnosu na rizik od siromaštva i stepen urbanizacije područja, i na osnovu toga utvrdili profil članova ruralnih domaćinstava koji su u riziku od siromaštva koristili smo deskriptivnu statističku metodu. Na taj način analizirali smo demografske i socio-ekonomske karakteristike ovih lica, kao i nivoe njihove materijalne uskraćenosti.

⁴¹ Vrednost varijable ARPT6oi (*poverty status*) su 1 i 0 – odnosno lica koja su u riziku od siromaštva (EQ_INC<ARPT6o) i lica koja nisu u riziku od siromaštva (EQ_INC<ARPT6o). Working paper with the description of the “Income and living conditions dataset”, EUROSTAT – Agilis, October 2012, p. 52.

5. REZULTATI

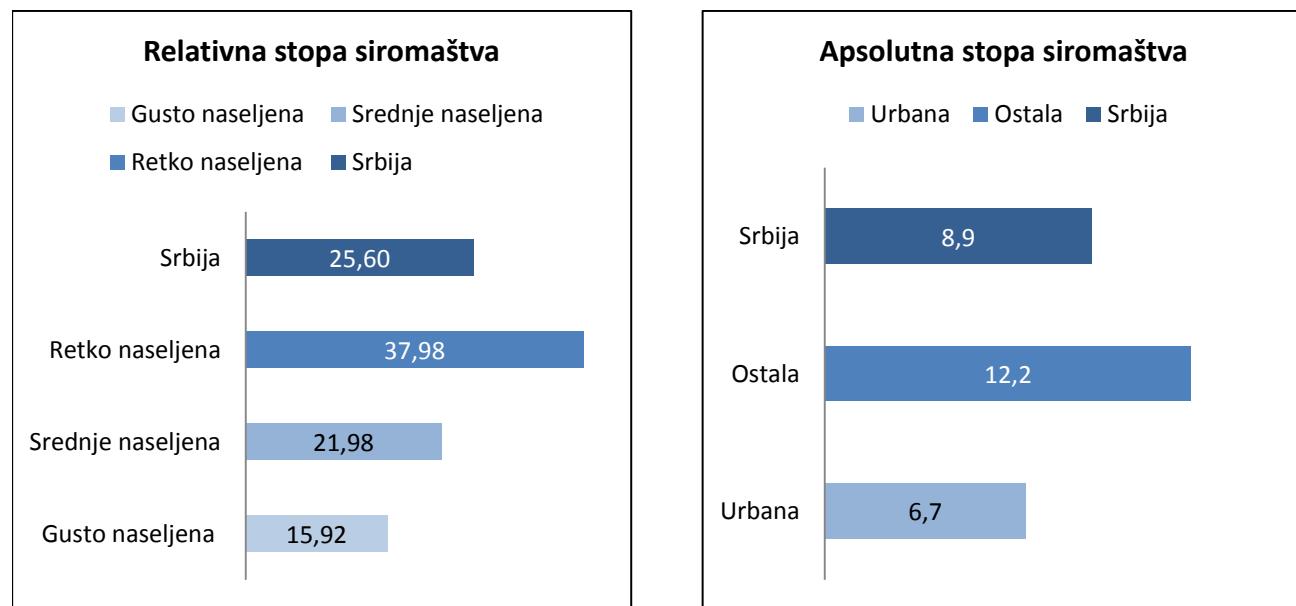
5.1. Stopa rizika od siromaštva u ruralnim područjima

Stopa rizika od siromaštva, izračunata na osnovu podataka iz Ankete o uslovima i prihodima života 2014. pokazuje da je u Srbiji 25,6% lica u riziku od siromaštva.⁴² Prag rizika od siromaštva, izražen kao 60% medijane ekvivalentnog ukupnog raspoloživog prihoda nakon socijalnih transfera, u Srbiji je iznosio 13.408 dinara za jednočlano domaćinstvo.⁴³ Među zemljama članicama Evropske Unije, približno ista stopa rizika od siromaštva zabeležena je u Rumuniji (25,4%), a nešto niža u Španiji (22,2%), Grčkoj (22,1%), Bugarskoj (21,8%) i Letoniji (21,2%).⁴⁴ Međutim, treba imati u vidu da se ovi podaci zasnivaju na konceptu relativnog siromaštva, koji stopu rizika meri u odnosu na životni standard konkretnog društva.

Da bismo upotpunili presek stanja siromaštva u Srbiji pogledaćemo i podatke o siromaštву na osnovu koncepta apsolutnog siromaštva koje se meri na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstava. U 2014. godini linija apsolutnog siromaštva, računata na osnovu potrošačkih cena, određena je na 11 340 dinara po ekvivalentnom odrasлом,⁴⁵ a stopa apsolutnog siromaštva je iznosila 8,9% (628 000 stanovnika).⁴⁶

U skladu sa ciljem istraživanja analizirali smo i stopu rizika od siromaštva prema stepenu urbanizacije područja.⁴⁷ Rezultati Ankete o prihodima i uslovima života (2014) pokazuju da je udeo lica u riziku od siromaštva duplo veći u ruralnim (retko

GRAFIKON 1: Relativna i apsolutna stopa siromaštva u Srbiji 2014.

Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS) i podataka iznetih u Mijatović, B. (2015): Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Beograd

⁴² U odnosu na 2013. to je povećanje od 1,1%. U 2013. stopa rizika od siromaštva iznosila je 24,5%. Siromaštvo i socijalna nejednakost u Republici Srbiji u 2014. godin, Saopštenje RZS br. 038, 31.03.2015. str. 2.

⁴³ Ibidem, str.1.

⁴⁴Tabela „People at risk of poverty after social transfers (% of total population)“, dostupno na

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_52&language=en.

naseljenim) nego u gusto naseljenim područjima Srbije. Od ukupnog broja lica koja žive u retko naselje-

⁴⁵ Mijatović, B. (2015): Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini, Tim za smanjenje siromaštva i socijalno uključivanje Vlade Republike Srbije, Beograd, str. 5.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Working paper with the description of the “Income and living conditions dataset”, EUROSTAT – Agilis, October 2012, p. 139.

nim područjima 37,98% se nalazi u riziku od siromaštva, a u gusto naseljenim područjima 15,92% lica je u riziku od siromaštva. Ovi rezultati ne odstupaju od onih iz 2013. godine.

Na nepovoljniji položaj stanovništva u ruralnim naseljima ukazuju i rezultati Ankete o potrošnji domaćinstva (2014), gde je zabeležena skoro dva puta veća stopa apsolutnog siromaštva u odnosu na urbana (12,2% prema 6,7%).⁴⁸

5.2. Struktura prihoda i rizik od siromaštva u ruralnim područjima

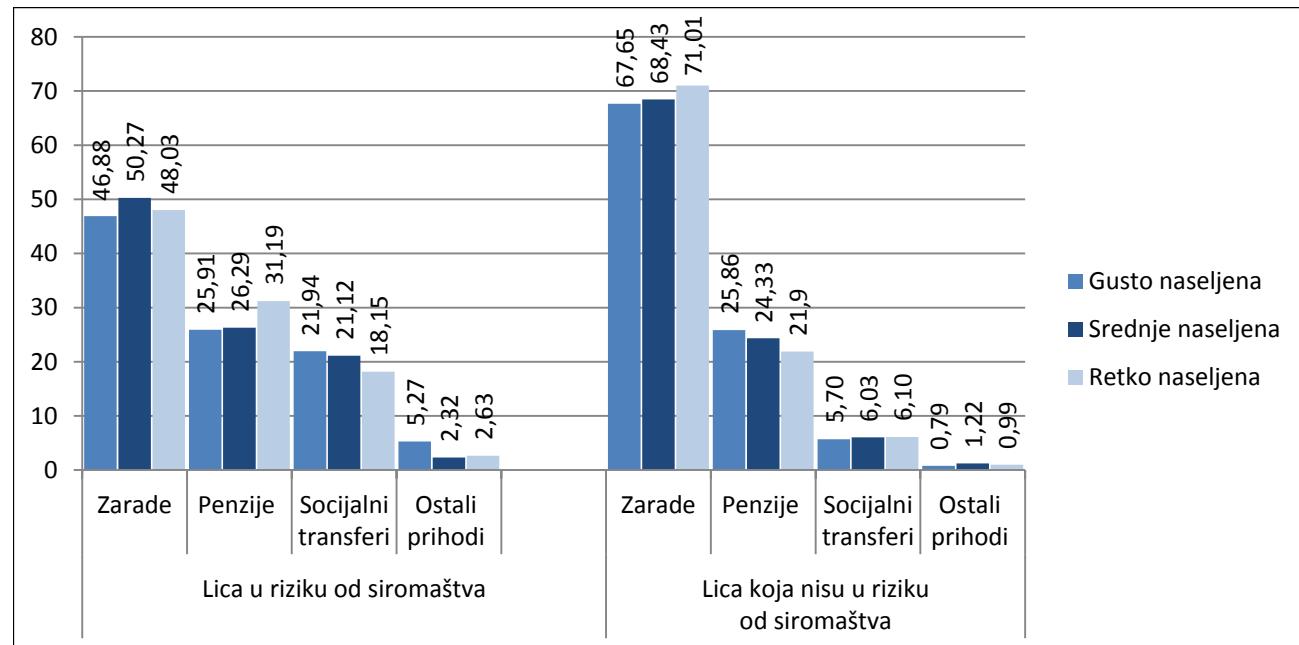
5.2.1. Osnovni izvor prihoda

Različit udio relativno siromašnih u zavisnosti od stepena urbanizacije područja, uputio nas je da istražimo šta utiče na to da je ruralno stanovništvo više izloženo riziku od siromaštva. Kako se merenje relativnog siromaštva vezuje za prihode, odlučili smo da sagledamo kakva je struktura prihoda na nivou Srbije i pojedinačno za svaki stepen urbanizacije područja.

Kada se sagledaju podaci o osnovnom izvoru prihoda domaćinstva dolazi se do zaključka da je po ovom kriterijumu struktura lica u u gusto, srednje i retko naseljenim područjima relativno ujednačena (Anex: Tabela 1). U svim područjima u obe kategorije lica prema riziku od siromaštva najveći broj lica živi u domaćinstvima čiji glavni izvor prihoda je iz radnog odnosa (zarade).⁴⁹ Kada se uporede podaci iz obe kategorije lica prema riziku od siromaštva, vidi se da je u svim područjima više lica koja nisu u riziku od siromaštva i koja žive u domaćinstvima kojima su glavni izvor prihoda zarade (za 18-20 procenatnih poena više nego lica koja su u riziku od siromaštva).

U svim područjima u proseku oko 25% svih lica živi u domaćinstvima koja se prvenstveno oslanjaju na penzije kao izvor prihoda. Zanimljivo je takođe da u retko naseljenim (ruralnim) područjima, za razliku od gusto i srednje naseljenih područja, postoji značajna statistička razlika između dve kategorije lica prema riziku od siromaštva. Naime, za oko 10 procenatnih poena je više onih koji su u riziku od siromaštva i žive u domaćinstvima kojima su penzije osnovni izvor prihoda.

GRAFIKON 2: Osnovni izvori prihoda domaćinstva po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva

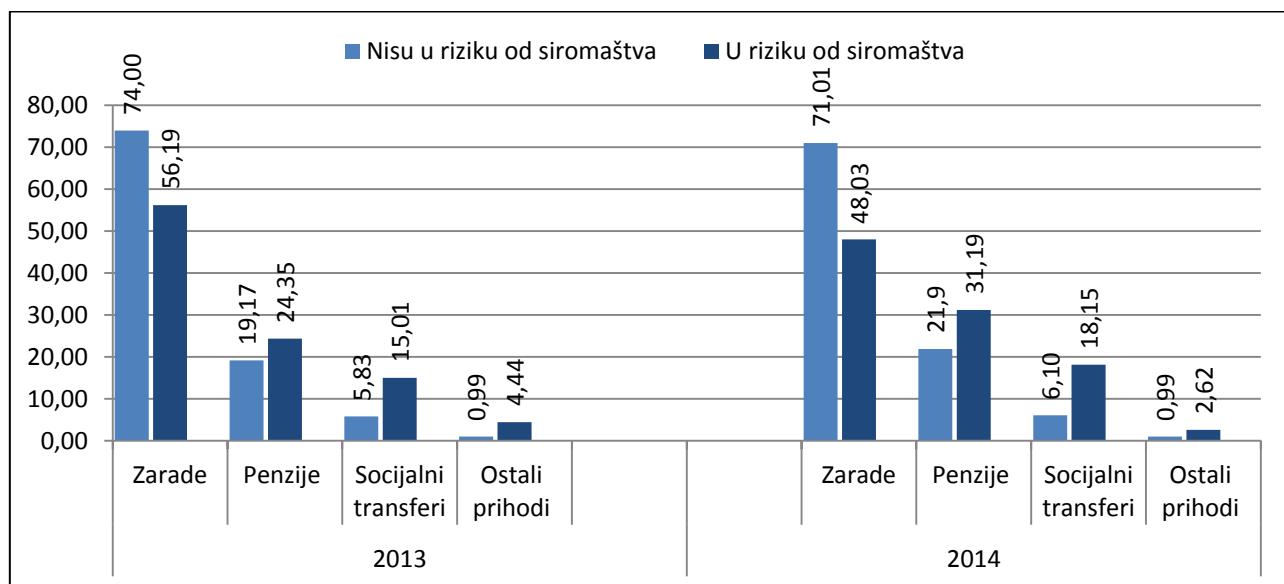
Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS)

⁴⁸ Mijatović, B. (2015): *Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini*, Tim za smanjenje siromaštva i socijalno uključivanje Vlade Republike Srbije, Beograd, str. 8.

⁴⁹ Lica koja jesu u riziku od siromaštva i koja nisu u riziku od siromaštva.

REZULTATI

GRAFIKON 3: Osnovni izvori prihoda u ruralnim područjima (po riziku od siromaštva)

Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2013. i 2014. (RZS)

Kada je reč o socijalnim transferima podaci iz Ankeće o prihodima i uslovima života su pokazali da oni u svim područjima, u odnosu na zarade i penzije, imaju znatno manje udela kao osnovni izvor prihoda domaćinstva. Kada se pogleda status lica prema riziku od siromaštva vidi se da je 3-4 puta više lica koja su u riziku od siromaštva i žive u domaćinstvima koja se oslanjaju na socijalne transfere kao glavni izvor prihoda.

Podaci o glavnem izvoru prihoda ukazuju da je u najmanjem riziku od siromaštva ruralno stanovništvo iz domaćinstava čiji glavni prihod čine zarade iz radnog odnosa (71,01% nije u riziku od siromaštva). S druge strane, u većem riziku od siromaštva su lica koja žive u ruralnim domaćinstvima koja žive od penzija, a u posebno nepovoljnem položaju je ruralno stanovništvo koje živi od socijalne pomoći. Iako je njihov udeo u celokupnom uzorku manji u odnosu na lica koja žive od zarada i penzija, njihov udeo u strukturi lica koja su u riziku od siromaštva je čak tri puta veći u odnosu na lica koja nisu u riziku od siromaštva (18,15% naspram 6,10%).

Rezultati iz 2013. godine potvrđuju da je ruralno stanovništvo koje živi u domaćinstvima sa penzijama i socijalnim transferima kao glavnim izvorom prihoda češće izloženo riziku od siromaštva. Procentualno gledano njihov udeo u strukturi siromašnih se povećao u 2014. godini. Ovde treba imati u vidu da je broj lica i domaćinstava u dva anketna

uzorka (SILC 2013 i SILC 2014) približno jednak, ali ne i identičan.

5.2.2. Struktura ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva

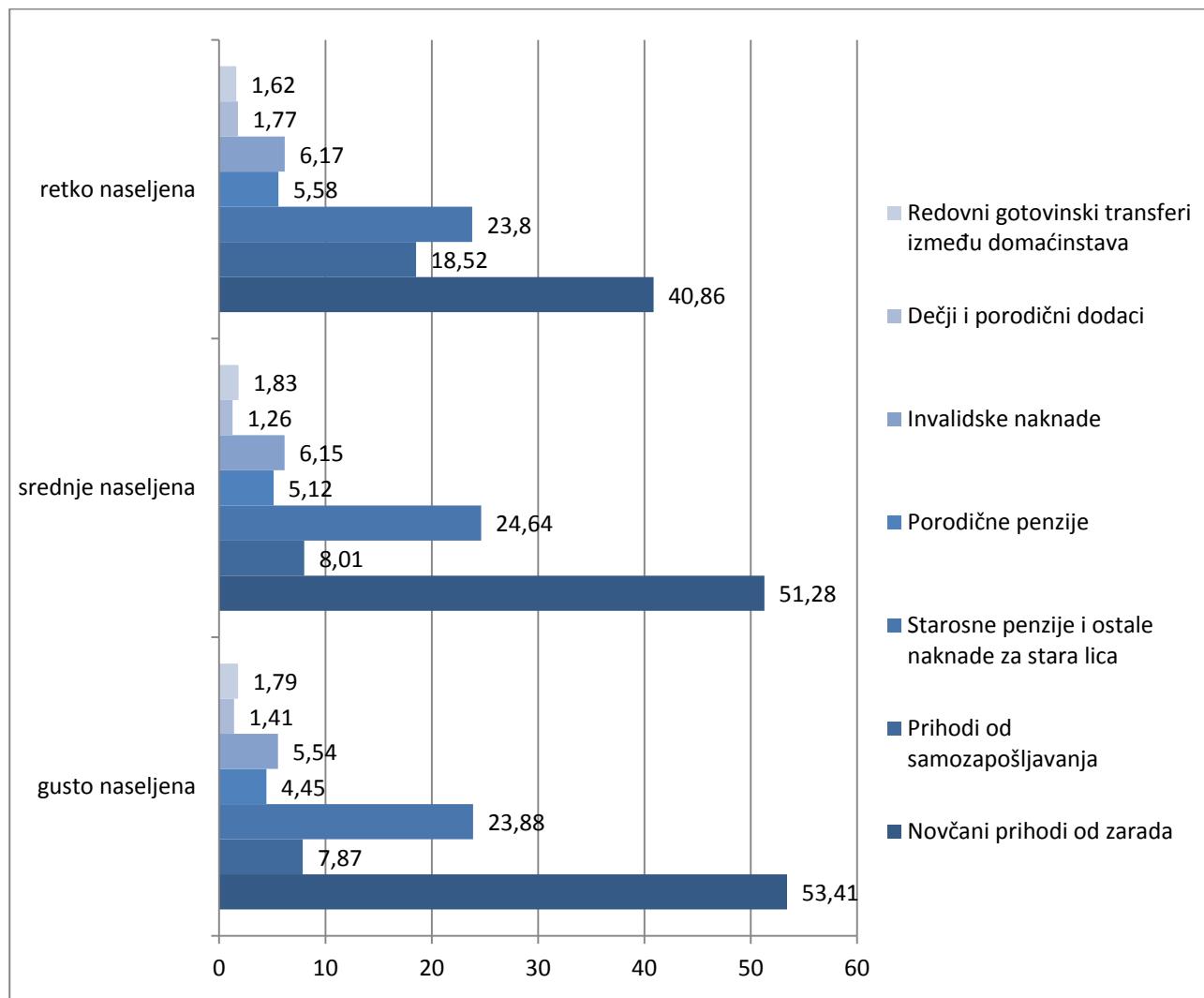
Kako se rizik od siromaštva u SILC metodologiji računa u odnosu na ukupni rasploživi prihod domaćinstva, odlučili smo da analiziramo njegovu strukturu prema stepenu urbanizacije područja. Rezultati su pokazali da ne postoje razlike u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva prema stepenu urbanizacije područja.

Podaci iz Ankete o uslovima i prihodima života (2014) ukazuju da u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva sa udelom preko 1% učestvuju sledeće komponente: novčani prihodi od zarada, prihodi od samozapošljavanja, starosne penzije i ostale naknade za stara lica, porodične penzije, invalidske naknade, kao i dečji i porodični dodaci i redovni gotovinski transferi između domaćinstava (Anex: Tabela 2). U svim područjima najveće je učešće novčanih prihoda od zarada i starosnih penzija i ostalih naknada za stara lica.

Kada je reč o ruralnim (retko naseljenim) područjima podaci su pokazali da novčani prihodi od zarada imaju nešto manji udeo u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva u odnosu na gusto i srednje naseljena područja. Sa druge strane, prihodi od samozapošljavanja imaju veće učešće u retko na-

REZULTATI

GRAFIKON 4: Procena strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva prema stepenu urbanizacije područja (2014) – komponente sa procenjenim učešćem većim od 1%

Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS)

seljenim u odnosu na gusto i srednje naseljena područja. U poređenju sa rezultatima iz 2013. godine nisu zabeležena veća odstupanja u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva.

Komponente prihoda koje se po metodologiji Ankete o prihodima i uslovima života ubrajaju u ukupan raspoloživi prihod domaćinstva ne daju detaljnije podatke o prihodima koji su značajni za ruralna područja – prihodi od poljoprivrede. U Anketi se prikupljavaju podaci o prihodima od proizvodnje za sopstvene potrebe koja uključuje i poljoprivedne aktivnosti, ali ova komponenta ne ulazi u sastav ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva. Stoga je korisno ukazati na podatke dobijene na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstva, uz napomenu da se u Anketi koristi drugačija definicija ruralnosti od one koja se koristi u

SILC metodologiji i ovom radu (Anex: Tabela 3). Prema ovim podacima u 2014. godini mesečna raspoloživa sredstva domaćinstva u proseku najviše su poticala od novčanih prihoda (95,7%), dok su prihodi u naturi mnogo manje zastupljeni (4,3%).⁵⁰ Od novčanih prihoda domaćinstava najznačajniji su prihodi iz redovnog radnog odnosa i penzije, a potom prihodi

⁵⁰ Videti Statistički godišnjak Republike Srbije 2015, deo o Potrošnji stanovništva, RZS, 2015, str. 122 i podatke o strukturi raspoloživih sredstava koji su dostupni na stranici Republičkog zavoda za statistiku

<http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/ReportResultView.aspx?ptKey=idId%3d010101lND01%262%3d%23Last%231%266%3d2%2649%3d0%2c01%2c0101%2c0102%2c0103%2c0104%2c0105%2c0106%2c0107%2c0108%2c0109%2c0110%2c02%2c0201%2c0202%2c0202%2c0203%2cRS11%2cRS12%2cRS21%2cRS22%2c636%3d0%2cG%2cO%265AreaId%3d0101%26Type%3dName%26Type%3dSerbianCyrillic>

od poljoprivrede, lova i ribolova. Podaci ukazuju da ukupni prihodi u novcu za oko 10 procentnih poena imaju veće učešće u prihodima domaćinstava u urbanim naseljima nego u ruralnim (ostalim). U skladu sa tim, prihodi iz redovnog radnog odnosa, kao najznačajniji novčani prihodi, imaju veće učešće u urbanim domaćinstvima u odnosu na domaćinstva iz ruralnih (ostalih) naselja. Sa druge strane, za ruralna domaćinstva su značajniji prihodi od poljoprivrede, lova i ribolova, jer je njihov ideo u strukturi ukupnih novčanih prihoda domaćinstva čak 23 puta veći nego u urbanim naseljima. Iako su generalno manje zastupljeni u odnosu na novčane prihode, prihodi u naturi su više prisutni u ruralnim (ostalim) nego u urbanim naseljima.

5.2.3. Odnos strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva i rizika od siromaštva

Da bi na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života utvrdili kakav je odnos strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva i rizika od siromaštva primenili smo model binarne logističke regresije. Zavisna varijabla u modelu je bila varijabla koja ukazuje na položaj lica u odnosu na prag rizika od siromaštva (lica jesu ili nisu u riziku od siromaštva).⁵¹ U grupu nezavisnih varijabli uključene su bile numeričke varijable komponenti koje učestvuju sa preko 1% u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva. Da podsetimo, to su: novčani prihodi od zarada, prihodi od samozaposljavanja, starosne penzije i ostale naknade za stara lica, porodične penzije, invalidske naknade, kao i dečiji i porodični dodaci, i redovni gotovinski transferi između domaćinstava.

Modelom binarne logističke regresije analiziran je odnos komponenti prihoda i rizika od siromaštva.⁵² Na nivou Srbije, rezultati su pokazali da su sve komponente prihoda, osim dečijih i porodičnih dodataka, od značaja za status lica u odnosu na rizik od siromaštva (Anex: Tabela 4). Ovo važi i za gusto i retko naseljena (ruralna) područja, dok kod srednje naseljenih područja sve odabrane prediktorske varijable imaju značaja za položaj lica u odnosu na prag rizik od siromaštva. Model je po-

kazao da npr. novčani prihod od zarada negativno utiče na zavisnu varijablu i menja njenu vrednost. Stoga se na osnovu rezultata binarne logističke regresije može zaključiti da postoji verovatnoća da će povećanje prihoda od zarada imati značaja za smanjenje rizika od siromaštva. Isto važi i za ostale komponente prihoda koje je model izdvojio kao značajne.

5.3. Karakteristike članova domaćinstva prema stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva

Merenje siromaštva na osnovu prihoda je najšire rasprostranjen način praćenja siromaštva, ali je sa mostalno nedovoljan da pruži potpunu sliku o drugim značajnim dimenzijama siromaštva. Stoga smo odlučili da analiziramo demografske i socio-ekonomske karakteristike lica kako bi utvrdili da li se iste razlikuju u odnosu na rizik od siromaštva i stepen urbanizacije područja, i kako bi utvrdili profil ruralnog stanovništva u riziku od siromaštva.

5.3.1. Demografske karakteristike

Prvo smo posmatrali demografske karakteristike i utvrdili starosnu i rodnu strukturu lica.

Starosna struktura članova domaćinstva starijih od 16 godina analizirana je tako što smo na osnovu postojeće numeričke varijable u bazu napravili novu varijablu koja je imala četiri kategorije starosnih grupa: od 15-24, od 25-44, od 45-64 i stariji od 65 godina (Anex: Tabela 5).⁵³

Rezultati su pokazali da je generalno starosna struktura stanovništva prema stepenu urbanizacije područja relativno ujednačena. U svim područjima (retko, srednje i gusto naseljenim) su najbrojnija lica starosti od 45 do 65 godina. Stanovništvo ove starosne kategorije ima najveće učešće kako u strukturi lica koja nisu u riziku, tako i onih koji jesu u riziku od siromaštva, što je очekivano s obzirom da ih ima najviše u apsolutnom broju. Razlike prema stepenu urbanizacije područja postoje u kategoriji mladih i lica starijih od 65 godina.

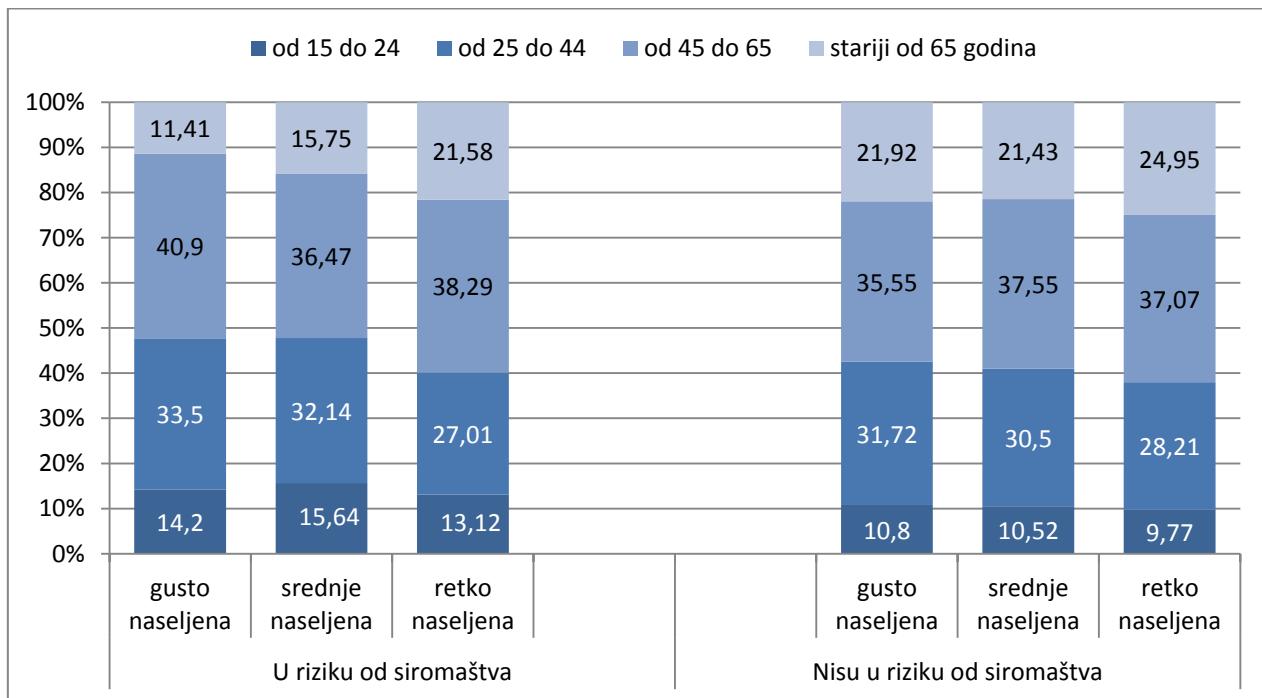
⁵¹ Varijabla ARPT6oi (*poverty status*) omogućava razlikovanje lica koja jesu i lica koja nisu u riziku od siromaštva. Vrednost 1 označava rizik od siromaštva, a vrednost 0 da lice nije u riziku od siromaštva.

⁵² Vrednost Prob > chi₂ (0,000) je bila manja od 0,05 što indikuje da je model značajan.

⁵³ Ova kategorizacija starosnih grupa se oslanja na sličnu kategorizaciju u istraživanju Cvejić S. i dr., *Socijalna isključenost u ruralnim oblastima Srbije*, 2010, str. 26.

REZULTATI

GRAFIKON 5: Starosna struktura po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva (%)

Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS)

Zapravo, u gusto naseljenim područjima stanovništvo uzrasta od 15 do 24 godina češće je izloženo riziku od siromaštva nego stariji od 65 godina. Nasuprot tome, u ruralnim (retko naseljenim) područjima veći je procenat stanovništva starosti preko 65 godina koji je u riziku od siromaštva nego mladih od 15 do 24 godina.

Kada je u pitanju **rodna struktura** lica, rezultati iz Ankete o prihodima i uslovima života pokazuju da su po stepenu urbanizacije područja muškarci i žene podjednako u riziku od siromaštva (Anex: Tabela 6). U kategoriji lica koja nisu u riziku od siromaštva nešto je veći udeo žena nego muškaraca u svim stepenima urbanizacije područja, ali je ta razlika između broja muškaraca i žena u retko naseljenim područjima ipak za 2-3 procentna poena manja nego u srednje i gusto naseljenim područjima.

5.3.2. Socio-ekonomske karakteristike

Od socio-ekonomskih karakteristika posmatrali smo: obrazovnu strukturu, tip i veličinu domaćinstva, ekonomsku aktivnost i radni intenzitet domaćinstva.

Kada se posmatra **najviši postignuti nivo obrazovanja**, nalazi ukazuju da su po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva najzastupljenija lica sa završenom srednjom školom (Anex: Tabela

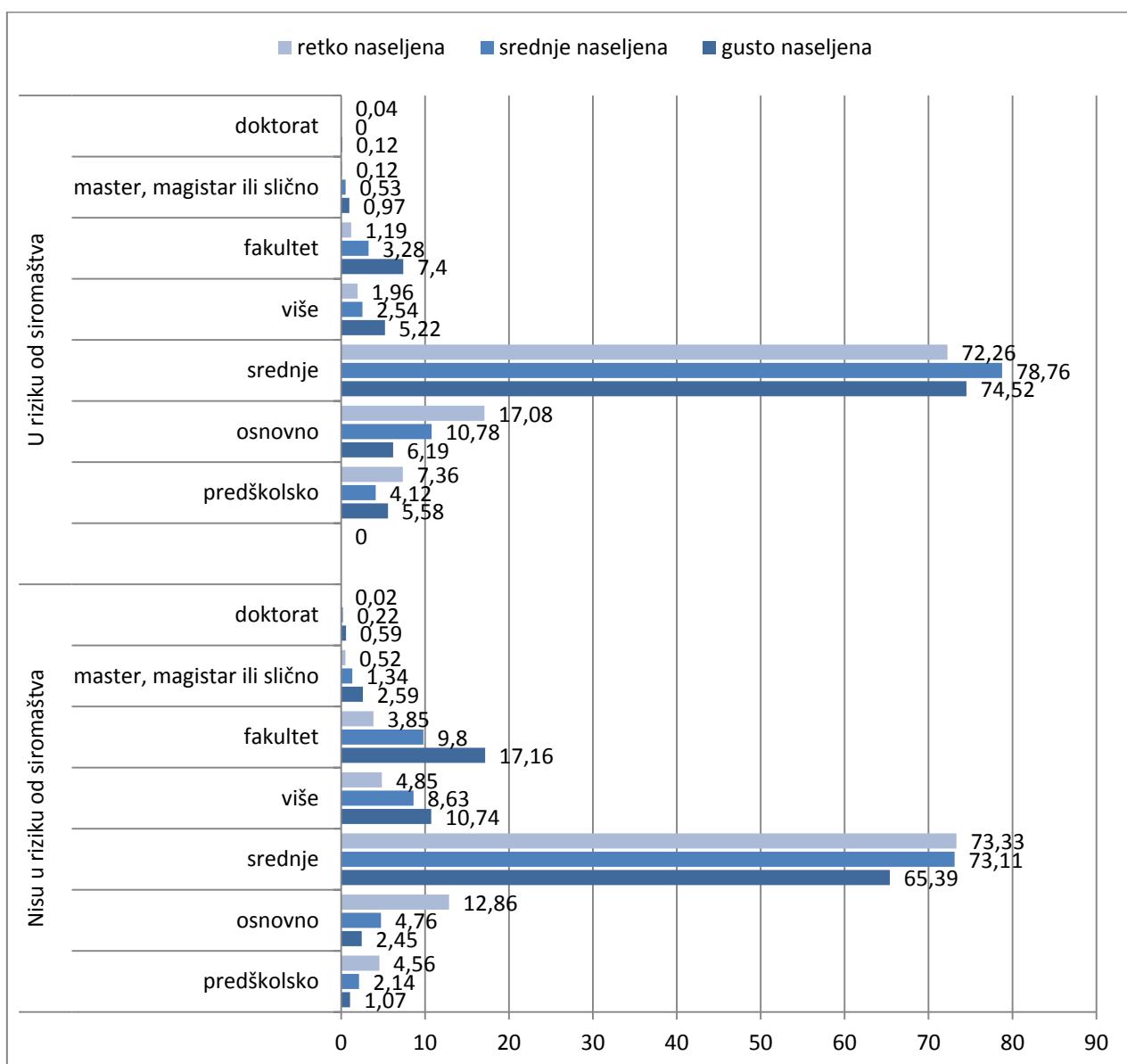
7). U ruralnim (retko naseljenim) područjima, u odnosu na gusto i srednje naseljena, u obe kategorije lica po riziku od siromaštva veći je udeo lica koja imaju završenu samo osnovnu školu. Učešće lica sa fakultetskim obrazovanjem najveći je u gusto naseljenim područjima.

Kada je reč o **tipu domaćinstva** najveći procenat lica, u svim područjima u obe kategorije lica po riziku od siromaštva, živi u domaćinstvima koja su u metodologiji SILC-a klasifikovana kao ostala domaćinstva sa izdržavanom decom i ostala domaćinstva bez izdržavane dece (Anex: Tabela 8). Kada se posmatraju nešto određeniji tipovi domaćinstva, nalazi ukazuju da značajan deo lica, gledano po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja, živi u dvočlanim domaćinstvima bez i sa izdržavanom decom. Kada se posmatraju samo lica koja su u riziku od siromaštva, nalazi ukazuju da po stepenu urbanizacije područja postoji statistički značajna razlika.

Naime, ženska lica koja žive u jednočlanim domaćinstvima u retko naseljenim (ruralnim) područjima češće su izložena riziku od siromaštva nego ženska lica koja žive u istom tipu domaćinstva u gusto i srednje naseljenim područjima (4,33% naspram 1,8% u srednje i 1,7% u gusto naseljenim područjima).

REZULTATI

GRAFIKON 6: Obrazovna struktura po stepenu urbanizacije područja i riziku od siromaštva

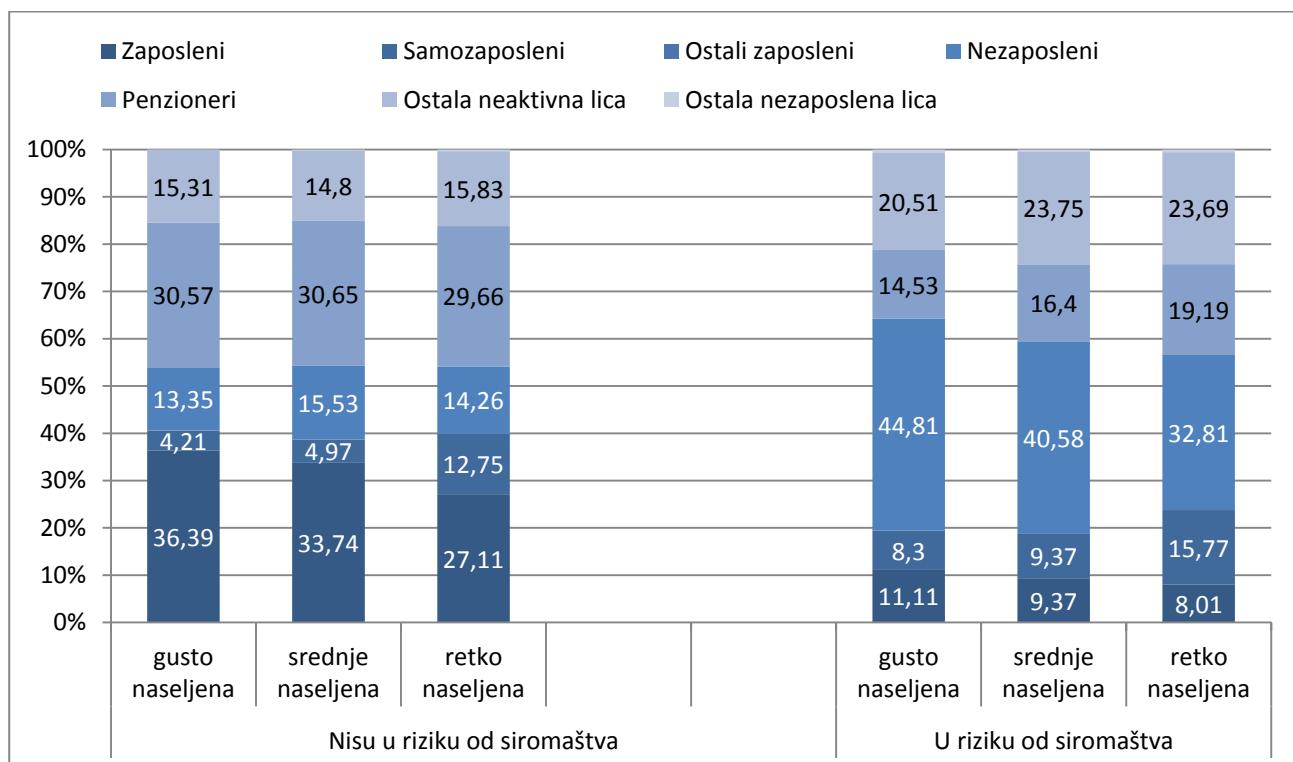
Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS)

Na osnovu postojeće numeričke varijable za **veličinu domaćinstva** napravili smo novu varijablu u kojoj su domaćinstva po veličini razvrstana na domaćinstva sa jednim, sa dva, sa tri, sa četiri, sa pet članova, domaćinstva od 6 do 10 članova, domaćinstva od 11 do 20 članova i domaćinstva sa preko 20 članova. Rezultati su pokazali da postoje razlike po stepenu urbanizacije područja i po riziku od siromaštva. U ruralnim (retko naseljenim) područjima najveći broj stanovnika živi u domaćinstvima koja imaju 6 do 10 članova (oko 25%). Ovakva struktura karakteristična je kako za lica koja su u riziku, tako i za lica koja nisu u

riziku od siromaštva (Anex: Tabela 9). Sa druge strane, u gusto naseljenim područjima lica koja su i lica koja nisu u riziku od siromaštva prevašodno žive u četveročlanim domaćinstvima (oko 24%). Ako posmatramo samo stanovništvo koje je u riziku od siromaštva, primetno je da su lica iz domaćinstava sa većim brojem članova (5,6 i više članova) češće pod rizikom u retko nego u gusto i srednje naseljenim područjima. Takođe, udeo stanovništva jednočlanih domaćinstava je veći u strukturi lica koja su u riziku od siromaštva u retko naseljenim područjima, što su pokazali i podaci o tipu domaćinstava.

REZULTATI

GRAFIKON 7: Ekonomска активност по степену урбанизације подручја и ризику од сиромаштва (%)

Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS)

Kada posmatramo strukturu stanovništva prema **економској активности**, nalazi ukazuju da su u svim područjima u riziku od siromaštva najčešće nezaposlena lica (Anex: Tabela 10), no njihov ideo u retko naseljenim područjima je za 7-12 procenntih poemanji nego u srednje i gusto naseljenim područjima.⁵⁴ Posle nezaposlenih lica, riziku od siromaštva su u svim područjima statistički značajno izložena i ostala nezaposlena lica (20-23%) i penzioneri (14-19%), s tim da su penzioneri u ruralnim područjima češće izloženi riziku od siromaštva. Takođe, u u ruralnim područjima je veći ideo samozaposlenih lica koja su u riziku od siromaštva (15,77%). Kada sagledamo nalaze koji se odnose na kategoriju lica koja nisu u riziku od siromaštva, u svim područjima, bez obzira na stepen urbanizacije, u najpovoljnijom položaju je zaposleno stanovništvo. Rezultati o **интензитету рада** članova domaćinstva su pokazali da, ako se izuzmu domaćinstva koja nisu dala podatke o

⁵⁴ Varijabla ACTSTA (Activity status) je kompozitni indikator izračunat na osnovu varijabli koje su prikupljaju u pitnicima i registrima lica i domaćinstava. Računa se kao broj meseci koliko su u referentnom periodu u određenom statusu aktivnosti bili članovi domaćinstva stariji od 16 godina. Working paper with the description of the "Income and living conditions dataset", EUROSTAT – Agilis, October 2012, p. 33.

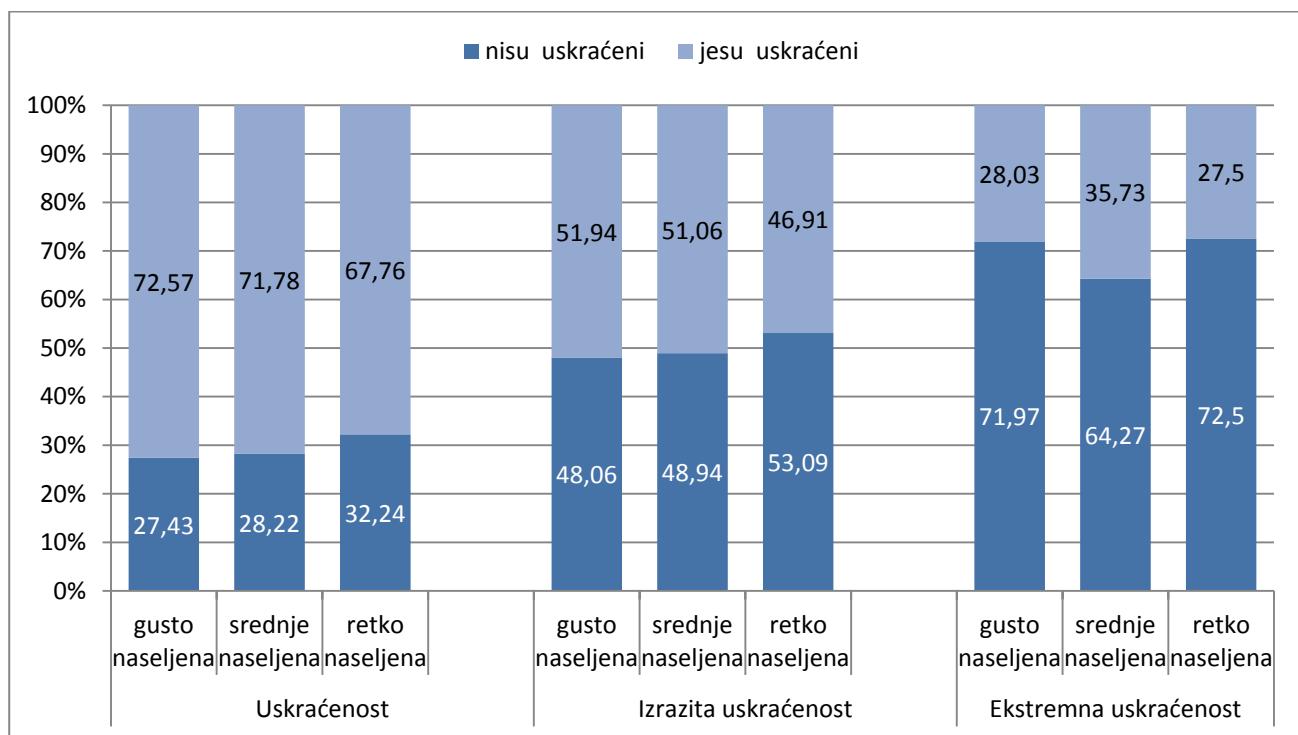
ovom indikatoru, u svim područjima lica koja jesu i koja nisu u riziku od siromaštva žive u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada (Anex: Tabela 11).⁵⁵ Lica žive u domaćinstvu sa veoma niskim intenzitetom rada ako su članovi domaćinstva radnog uzrasta radili manje od 20% (0,20) njihovog ukupnog potencijala.⁵⁶ Rezultati dodatno pokazuju da u retko naseljenim, u odnosu na gusto i srednje naseljena područja, procentualno manje lica koja žive u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada. Udeo lica koja žive u domaćinstvima čiji je radni intenzitet između 20-50% ukupnog potencijala veći je u ruralnim (retko naseljenim) nego u ostalim područjima. Istovremeno je njihovo učešće veće u kategoriji lica koja su u riziku od siromaštva i žive u ruralnim područjima.

⁵⁵ Intenzitet rada je indikator koji posmatra članove domaćinstva koji su radnog uzrasta tj. lica starosti 18-59 godina, i ne uključuje decu, studente mlađe od 25 godina i lica starija od 60 godina. Ovaj pokazatelj meri odnos broja meseci stvarnog rada (koliko su lica radila tokom posmatrane godine) i ukupnog broja meseci koliko su teoretski ova lica mogla raditi. Objasnjenje pokazatelja dostupno na stranicama EUROSTAT-a: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/>.

⁵⁶ Matković, G., Krstić, G., Mijatović, B. (2015): *Srbija: Prihodi i uslovi života 2013*, Republički zavod za statistiku, Beograd, str. 74.

REZULTATI

Grafikon 8: Nivoi deprivacije po stepenu urbanizacije u kategoriji lica koja su u riziku od siromaštva

Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS)

5.3.3. Materijalna uskraćenost (deprivacija)

Podaci o materijalnoj uskraćenosti (deprivaciji) takođe su veoma značajni za analizu siromaštva jer su „pokazatelj materijalnih uslova koji utiču na kvalitet života”.⁵⁷ Komitet za socijalnu zaštitu EU je sastavio listu sa stavkama materijalne uskraćenosti (nemogućnost domaćinstva da redovno plaća stanarinu, ratu za kredit za stan ili račune za komunalne usluge; da obezbedi adekvatno zagrevanje doma; da podmiri neočekivane troškove; da redovno ima obrok sa mesom ili ribom; da obezbedi odlazak na jednogodišnji odmor; televizor; mašinu za veš; automobil i telefon).⁵⁸ Prema EU SILC metodologiji mere se tri nivoa deprivacije.⁵⁹ Najniži nivo ugroženosti je materijalna uskraćenost (deprivacija) koja podrazumeva da lice živi u domaćinstvu koje ne može da priušti tri stavke sa liste. Ukoliko ne

može da priušti najmanje četiri stavke sa liste, domaćinstvo je izrazito materijalno uskraćeno, a ukoliko ne može da priušti pet ili više stavki onda se radi o ekstremnoj materijalnoj uskraćenosti.

Rezultati o **materijalnoj uskraćenosti** (deprivaciji) su pokazali da gledano po riziku od siromaštva postoji statistički značajna razlika u pogledu deprivacije lica (Anex: Tabela 12). Na nacionalnom nivou oko 69% lica koja su u riziku od siromaštva je materijalno uskraćeno. To je skoro dva puta više u odnosu na procenat lica koja nisu u riziku od siromaštva. S druge strane, struktura stanovništva koje je materijalno uskraćeno relativno je ujednačena u svim stepenim urbanizacije područja u obe kategorije lica (koja jesu i koja nisu u riziku od siromaštva).

Rezultati o **izrazitoj materijalnoj uskraćenosti** pokazuju da postoji statistički značajna razlika između lica koja jesu i onih koja nisu u riziku od siromaštva (Anex: Tabela 13). Među licima koja su u riziku od siromaštva je 2,5 puta više lica koja su izrazito materijalno uskraćena nego među licima koja nisu u riziku od siromaštva. Rezultati takođe ukazuju da je kategoriji lica koja su u riziku od siromaštva u retko naseljenim u odnosu na srednje i gusto

⁵⁷ Siromaštvo i socijalna nejednakost u Republici Srbiji u 2014. godini, RZS, Saopštenje broj 083, 31.03. 2015, str. 4.

⁵⁸ Objašnjenje indikatora dostupno na zvaničnoj stranici EUROSTAT-a http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Severe_material_deprivation_rate; Matković, G., Krstić, G., Mijatović, B. (2015): *Srbija: Prihodi i uslovi života 2013*, Republički zavod za statistiku, Beograd, str. 37.

⁵⁹ Ibidem.

naseljena područja nešto manji procenat lica koja su izrazito materijalno uskraćena. S druge strane u kategoriji lica koja nisu u riziku od siromaštva taj procenat je malo veći u odnosu na gusto naseljena područja (20,41% naspram 17,40%).

Kada je reč o **ekstremnoj materijalnoj uskraćenosti** rezultati su pokazali da je ovakvih lica za oko 20 procentnih poena više u kategoriji lica koja su u riziku od siromaštva (Anex: Tabela 14). Prema stepenu urbanizacije područja postoji relativna ujednačenost između retko i gusto naseljenih područja u kojima je oko 28% ekstremno depriviranih lica, što je nešto manje u odnosu na srednje naseljena područja (oko 35%).

5.3.4. Profil lica u riziku od siromaštva u ruralnim područjima

Rezultati Ankete o prihodima i uslovima života (2014) su pokazali da su u retko naseljenim (ruralnim) područjima rizikom od siromaštva jednako pogodene osobe muškog i ženskog pola koje su najčešće starosti od 45 do 65 godina i koji imaju završenu srednju školu. To su takođe najčešće lica koja žive u višečlanim domaćinstvima sa izdržavanom decom. Kada se radi o ekonomskim karakteristikama, u ruralnim područjima u riziku od siromaštva su najčešće nezaposlena lica koja žive u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada i zaradama kao glavnim izvorom prihoda.

TABELA A: Profil lica u riziku od siromaštva u ruralnim područjima

Pol	muški/ženski
Starost	45-65
Najviši nivo obrazovanja	srednja škola
Ekonomski aktivnost	nezaposleni
Osnovni izvor prihoda domaćinstva	zarade iz radnog odnosa
Veličina domaćinstva	6–10 članova
Tip domaćinstva	domaćinstva sa izdržavanom decom
Intenzitet rada domaćinstva	veoma niski intenzitet rada

Izvor: Prikaz autora na osnovu Ankete o prihodima i uslovima života 2014. (RZS)

6. ZAKLJUČAK

Rezultati dobijeni analizom podataka iz Ankete o prihodima i uslovima života (2014) ukazuju na nepovoljan položaj ruralne populacije u Srbiji.

Lica koja žive u ruralnim područjima se češće nalaze u riziku od siromaštva u odnosu na lica koja žive u gusto naseljenim područjima.

- Stopa rizika od siromaštva je dva puta viša u ruralnim (retko naseljenim) nego u gusto naseljenim područjima Srbije (37,98% naspram 15,92%).

U ruralnim (retko naseljenim) područjima struktura stanovništva prema osnovnom izvoru prihoda se statistički značajno ne razlikuje u odnosu na srednje i gusto naseljena područja. Razlike postoje po riziku od siromaštva.

- U ruralnim, kao i u srednje i gusto naseljena područjima, najveći procenat lica koja jesu i koja nisu u riziku od siromaštva živi u domaćinstvima kojima su zarade osnovni izvor prihoda.
- Za ruralna (retko naseljena) područja karakterističan je nešto veći deo penzija kao osnovnog izvora prihoda lica koja su u riziku od siromaštva. Jedan od mogućih razloga ovakve strukture je činjenica da je u ovim područjima, za razliku od gusto i srednje naseljenih, veće procentualno učešće lica starijih od 65 godina.
- Iako je deo lica koja žive u domaćinstvima kojima je socijalna pomoć osnovni izvor prihoda manji u ruralnim u odnosu na ostala područja, struktura ovih lica po riziku siromaštva je izrazito nepovoljna. Procenat lica koja su u riziku od siromaštva i žive u domaćinstvima kojima je socijalna pomoć glavni izvor prihoda je tri puta veći nego lica koja nisu u riziku od siromaštva (18,15% naspram 6,10%).

U strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstava u ruralnim (retko naseljenim), kao i u srednje i gusto naseljenim područjima, područjima najveće učešće imaju novčani prihodi od zarada, i prihodi od starosnih penzija i ostalih naknada za stare.

- U odnosu na srednje i gusto naseljena područja, strukturu ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva u ruralnim područjima karakteriše manji deo prihoda od zarada (približno za 10 procenatnih poena), a veći deo prihoda od samozapošljavanja (približno za 10 procenatnih poena). Po Anketi o prihodima i uslovima života lica koja se bave poljoprivredom ubrajaju se u samozaposlene.⁶⁰

U ruralnim (retko naseljenim), kao i u srednje i gusto naseljenim područjima, komponente ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva imaju uticaja na položaj lica u odnosu na prag rizik od siromaštva.

- Novčani prihodi od zarada, prihodi od samozapošljavanja, starosne penzije i ostale naknade za stara lica, porodične penzije, invalidske naknade, i redovni gotovinski transferi između domaćinstava utiču na rizik od siromaštva. Analiza je pokazala da postoji verovatnoća da bi povećanje ovih prihoda uticalo na smanjenje rizika od siromaštva članova domaćinstva.

Demografske i socio-ekonomske karakteristike članova domaćinstva pružaju detaljniju sliku o riziku od siromaštva u ruralnim (retko naseljenim) područjima.

- U ruralnim, kao i u ostalim područjima, riziku od siromaštva su podjednako izložena lica muškog i ženskog pola.
- U ruralnim područjima riziku od siromaštva su posebno izložena lica starosti između 45 i 65 godina, kao i lica starija od 65 godina. Ovo može biti posledica veće zastupljenosti ovih starosnih grupa u ruralnim područjima u odnosu na nacionalni prosek.
- U ruralnim, kao i u ostalim područjima, u obrazovnoj strukturi najveće je učešće lica koja su završila srednju školu, što i nije iznenadujuće s obzirom da je njihov deo najveći u apsolutnom broju anketiranih.

⁶⁰ Siromaštvo i socijalna nejednakost u Republici Srbiji u 2014. godini, RZS, Saopštenje broj 083, 31.03. 2015, str. 3.

ZAKLJUČAK

- U ruralnim (retko naseljenim) područjima je nepovoljnija obrazovna struktura stanovništva u riziku od siromaštva, jer je udeo lica koja imaju završenu samo osnovnu školu veći u odnosu na srednje i gusto naseljena područja.
- U ruralnim područjima riziku od siromaštva češće su izložena lica koja žive u domaćinstvima koja imaju šest do deset članova. Takođe, članovi jednočlanih domaćinstava (pogotovo jednočlanih ženskih domaćinstava) su češće u riziku od siromaštva u retko naseljenim područjima.
- U svim područjima u riziku od siromaštva su najčešće nezaposlena lica, ali je u ruralnim (retko naseljenim) područjima procenat ovih lica manji nego u gusto i srednje naseljenim.
- Broj zaposlenih u strukturi lica koja su u riziku od siromaštva je značajno manji u ruralnim područjima. S druge strane, u ovim područjima procenat samozaposlenih lica je veći u odnosu na srednje i gusto naseljena područja.
- Iako je struktura ekonomski aktivnih lica nešto povoljnija u ruralnim područjima, procenat lica u riziku od siromaštva je veći u odnosu srednje i gusto naseljena područja. To može biti posledica nezaposlenosti i nepovoljne obrazovne strukture članova domaćinstva.
- U pogledu intenziteta rada članova domaćinstva postoji razlika po stepenu urbanizacije područja. Ako se izuzmu domaćinstva koja nisu dala podatke o ovom indikatoru, rezultati su pokazali da u ruralnim područjima, za razliku od srednje i gusto naseljenih područja, manji procenat lica koja su u riziku od siromaštva živi u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada.

U ruralnim, kao i u srednje i gusto naseljenim područjima, lica koja su u riziku od siromaštva istovremeno su i materijalno uskraćena.

- U svim područjima je procenat materijalno uskraćenih lica koja su u riziku od siromaštva duplo veći u odnosu na kategoriju lica koja nisu u riziku od siromaštva.

7. PREPORUKE

Smanjenje siromaštva, povećanje i ravnomerna raspodela prihoda važni su aspekti održivog razvoja seoskih područja u Srbiji. Na osnovu analiza i zaključaka iznetih u radu, možemo ukazati na niz smernica kojima bi trebalo da se rukovode kreatori politika u cilju smanjenja rizika od siromaštva u ruralnim područjima.

- Neophodno je utvrditi opšteprihvaćenu statističku definiciju ruralnih područja, kako bi se obezbedila međunarodna i vremenska uporedivost podataka, kao i uporedivost podataka između različitih anketa (Anketa o prihodima i uslovima života, Anketa o potrošnji domaćinstava i druge). Takođe, radi dobijanja detaljnijih podataka o položaju članova domaćinstva neophodno je prilagoditi buduća anketna istraživanja (upitnik, baze podataka, varijable i njihove vrednosti) osobenostima ruralnih područja.
- Pri definisanju mera za smanjenje siromaštva u Republici Srbiji, treba imati u vidu činjenicu da su lica u ruralnim područjima češće izložena riziku od siromaštva. Stoga je ove mere neophodno uskladiti sa karakteristikama lica i domaćinstava u ruralnim područjima.
- S obzirom da je udeo prihoda od samozaposlenosti značajan u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstava u ruralnim područjima, neophodno je pojačati podršku samozaposlenim licima. Potrebno je ukazati na spektar mogućnosti samozapošljavanja u ruralnim područjima (npr. ruralni turizam, stari занати и домаћа радност).
- Kako su u ruralnim područjima u riziku od siromaštva najčešće nezaposlena lica, neophodno je poboljšati i unaprediti moguć-

nosti zapošljavanja ruralne radne snage i obezbediti odgovarajući poslovni ambijent u ruralnim područjima. Potrebno je obezbediti i/ili učiniti dostupnim programe pre-kvalifikacije, radnih obuka, kurseva i sl.

- Promovisati mere zapošljavanja i samozaopšljavanja stanovništva od 45 do 65 godina starosti jer su oni najbrojnija kategorija u strukturi lica koja su u riziku od siromaštva u ruralnim područjima. Takođe, potrebno je omogućiti sticanje dodatnih znanja i veština u cilju povećanja njihove konkurentnosti na tržištu rada.
- Unaprediti nivo obrazovanja ruralnog stanovništva u ruralnim područjima povećanjem mogućnosti (stipendije, sufinsaniranje) i motivacije za uključivanje u obrazovne programe.
- Kroz socijalne programe poboljšati položaj višečlanih domaćinstava sa izdržavanom decom jer je njihovo učešće u strukturi lica u riziku od siromaštva najveće.
- Unaprediti kvalitet života u ruralnim područjima, s obzirom na to da je većina stanovništva u riziku od siromaštva ujedno i materijalno deprivirana. U tom pogledu moguće je obezbediti olakšice za plaćanje komunalnih usluga, kao i povoljnije uslove kreditiranja.
- Za uspešno smanjenje rizika od siromaštva lica u ruralnim područjima neophodno je i-stovremeno preduzimanje mera za smanjenje siromaštva samih ruralnih područja.

8. ANEX

TABELA 1: Struktura lica po osnovnim izvorima prihoda domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

2014	gusto naseljena			srednje naseljena			retko naseljena		
	nisu u riziku	u riziku	Ukupno	nisu u riziku	u riziku	Ukupno	nisu u riziku	u riziku	Ukupno
Zarade	67,65	46,88	64,35	68,43	50,27	64,65	71,01	48,03	62,66
Penzije	25,86	25,91	25,87	24,33	26,29	24,74	21,9	31,19	25,28
Ostali socijalni transferi	5,7	21,94	8,28	6,03	21,12	9,16	6,1	18,15	10,48
Ostali izvori	0,79	5,27	1,51	1,22	2,32	1,44	0,99	2,62	1,59
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2013	gusto naseljena			srednje naseljena			retko naseljena		
	nisu u riziku	u riziku	Ukupno	nisu u riziku	u riziku	Ukupno	nisu u riziku	u riziku	Ukupno
Zarade	74,52	53,98	71,63	74,36	51,93	69,62	74	56,19	67,96
Penzije	19,51	16,47	19,08	19,44	22,78	20,14	19,17	24,35	20,93
Ostali socijalni transferi	4,65	23,77	7,34	5,63	19,85	8,63	5,83	15,01	8,95
Ostali izvori	1,32	5,78	1,95	0,58	5,44	1,61	0,99	4,44	2,16
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100

TABELA 2: Procena strukture ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva po stepenu urbanizacije područja (%)

Komponente sa više od 1% učešća u strukturi ukupnog raspoloživog prihoda domaćinstva – HY020

2014	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena
Novčani prihodi od zarada	53,41	51,28	40,86
Prihodi od samozapošljavanja	7,87	8,01	18,52
Starosne penzije i ostale naknade za stara lica	23,88	24,64	23,8
Porodične penzije	4,45	5,12	5,58
Invalidske naknade	5,54	6,15	6,17
Dečji i porodični dodaci	1,41	1,26	1,77
Redovni gotovinski transferi između domaćinstava	1,79	1,83	1,62
2013	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena
Novčani prihodi od zarada	56,59	51,24	42
Prihodi od samozapošljavanja	8,59	9,27	18,62
Starosne penzije i ostale naknade za stara lica	21,48	24,11	22,73
Porodične penzije	3,85	4,46	5,54
Invalidske naknade	5,15	6,55	6,19
Dečji i porodični dodaci	1,14	1,27	1,33
Redovni gotovinski transferi između domaćinstava	1,78	1,79	1,55

TABELA 3: Raspoloživa sredstva domaćinstva – mesečni prosek (na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstava 2014.)

2014	Ukupno	Gradska naselja	Ostala naselja
Prihodi domaćinstava u novcu	95,7	99,3	89,2
Prihodi iz redovnog radnog odnosa	45,8	54,1	31,1
Prihodi van redovnog radnog odnosa	2,7	2,6	2,9
Penzije (starosne, porodične, invalidske i ostale)	31,8	33	29,4
Ostala primanja od socijalnog osiguranja	3,7	3,7	3,7
Prihodi od poljoprivrede, lova i ribolova	5,4	0,6	14,1
Prihodi iz inostranstva	1,3	1,1	1,6
Prihodi od imovine	0,6	0,6	0,7
Pokloni i dobici	0,9	1	0,6
Potrošački i investicioni krediti	-	-	-
Ostala primanja	3,5	2,6	5,1
Prihodi domaćinstava u naturi	4,3	0,7	10,8
Prihodi u naturi na ime zarada	0	0,1	0
Naturalna potrošnja	4,3	0,6	10,8

TABELA 4: Vrednosti prediktorskih varijabli u modelu binarne logističke regresije

2014	<i>p</i> vrednost			
	Srbija	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena
OPIS VARIJABLE				
Novčani prihodi od zarada	0	0	0	0
Prihodi od samozapošljavanja	0	0	0	0
Starosne penzije i ostale naknade za stara lica	0	0	0	0
Porodične penzije	0	0	0	0
Invalidske naknade	0	0	0	0
Dečji i porodični dodaci	0,541	0,391	0,015	0,064
Redovni gotovinski transferi između domaćinstava	0	0,01	0	0

Napomena: ukoliko je vrednost *p* >0.05 varijabla nije značajna

ANEX

TABELA 5: Starosna struktura lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
od 15 do 24	10,8	10,52	9,77	10,36
od 25 do 44	31,72	30,5	28,21	30,13
od 45 do 65	35,55	37,55	37,07	36,68
preko 65	21,92	21,43	24,95	22,84
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
od 15 do 24	14,2	15,64	13,12	13,9
od 25 do 44	33,5	32,14	27,01	29,43
od 45 do 65	40,9	36,47	38,29	38,39
preko 65	11,41	15,75	21,58	18,28
Ukupno	100	100	100	100

TABELA 6: Rodna struktura lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
muški pol	46,74	47,68	49,05	47,83
ženski pol	53,26	52,32	50,95	52,17
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
muški pol	48,54	49,26	49,37	49,18
ženski pol	51,46	50,74	50,63	50,82
Ukupno	100	100	100	100

ANEX

TABELA 7: Obrazovna struktura lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
predškolsko	1,07	2,14	4,56	2,62
osnovno	2,45	4,76	12,86	6,79
srednje	65,39	73,11	73,33	70,49
više	10,74	8,63	4,85	8,04
fakultet	17,16	9,8	3,85	10,29
master, magistar ili slično	2,59	1,34	0,52	1,49
doktorat	0,59	0,22	0,02	0,28
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
predškolsko	5,58	4,12	7,36	6,28
osnovno	6,19	10,78	17,08	13,54
srednje	74,52	78,76	72,26	74,16
više	5,22	2,54	1,96	2,73
fakultet	7,4	3,28	1,19	2,87
master, magistar ili slično	0,97	0,53	0,12	0,38
doktorat	0,12	0	0,04	0,05
Ukupno	100	100	100	100

ANEX

TABELA 8: Struktura lica po tipu domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
Jednočlano, starost lica ispod 64 godine	1,48	0,92	0,97	1,13
Jednočlano, starost lica 65 godina i više	2,02	1,42	0,74	1,39
Jednočlano, muški	1,31	0,72	1,02	1,03
Jednočlano, ženski	3,4	3,2	2,54	3,04
Dvoje odraslih ispod 65 godina, bez dece,	8,5	8,02	6,46	7,64
Dvoje odraslih, bez dece, barem jedno lice iznad 65 godina i više	9,59	9,05	10,67	9,81
Ostala domaćinstva bez izdržavane dece	25,92	23,21	26,45	25,29
Samohrani roditelj s jednim ili više izdržavane dece	1,71	1,22	0,14	1,02
Dvoje odraslih, jedno izdržavano dete	7,9	5,29	3,64	5,62
Dvoje odraslih, dvoje izdržavane dece	9,57	8,82	3,64	7,26
Dvoje odraslih, troje ili više izdržavane dece	2,36	1,92	1,38	1,88
Ostala domaćinstva sa izdržavanom decom	26,25	36,21	42,35	34,87
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
Jednočlano, starost lica ispod 64 godine	3,52	2,43	2,25	2,54
Jednočlano, starost lica 65 godina i više	2,55	1,48	1,02	1,42
Jednočlano, muški	0,24	0,32	1,43	0,95
Jednočlano, ženski	1,7	1,8	4,33	3,25
Dvoje odraslih ispod 65 godina, bez dece,	9,83	6,98	6,78	7,42
Dvoje odraslih, bez dece, barem jedno lice iznad 65 godina i više	5,1	9,41	6,54	6,9
Ostala domaćinstva bez izdržavane dece	24,51	20,82	21,82	22,12
Samohrani roditelj s jednim ili više izdržavane dece	2,55	1,9	0,74	1,35
Dvoje odraslih, jedno izdržavano dete	5,95	5,5	2,94	4,1
Dvoje odraslih, dvoje izdržavane dece	9,22	7,82	7,03	7,64
Dvoje odraslih, troje ili više izdržavane dece	3,28	2,22	2,9	2,82
Ostala domaćinstva sa izdržavanom decom	31,55	39,32	42,21	39,48
Ukupno	100	100	100	100

ANEX

TABELA 9: Struktura lica po veličini domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
1	8,21	6,26	5,28	6,6
2	19,23	17,87	17,23	18,12
3	22,8	18,56	15,95	19,13
4	24,13	22,93	16,63	21,14
5	13,07	16,09	17,82	15,64
od 6 do 10	12,57	17,65	26,71	19,05
od 11 do 20	0	0,64	0,38	0,32
više od 20	0	0	0	0
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
1	8,01	6,03	9,03	8,16
2	15,9	17,34	13,65	14,92
3	17,11	16,91	14,3	15,44
4	24,51	21,88	19,78	21,18
5	12,26	15,54	17,98	16,31
od 6 do 10	20,75	19,87	24,81	22,91
od 11 do 20	0,49	2,43	0,45	0,9
više od 20	0,97	0	0	0,19
Ukupno	100	100	100	100

ANEX

TABELA 10: Ekonomска активност lica po riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
Zaposleni	36,39	33,74	27,11	32,34
Samozaposleni	4,21	4,97	12,75	7,44
Ostali zaposleni	0,02	0,03	0,02	0,03
Nezaposleni	13,35	15,53	14,26	14,32
Penzioneri	30,57	30,65	29,66	30,28
Ostala neaktivna lica	15,31	14,8	15,83	15,34
Ostala nezaposlena lica	0,14	0,28	0,36	0,26
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
Zaposleni	11,11	9,37	8,01	8,92
Samozaposleni	8,3	9,37	15,77	12,87
Ostali zaposleni				
Nezaposleni	44,81	40,58	32,81	36,91
Penzioneri	14,53	16,4	19,19	17,65
Ostala neaktivna lica	20,51	23,75	23,69	23,08
Ostala nezaposlena lica	0,73	0,53	0,54	0,57
Ukupno	100	100	100	100

ANEX

TABELA 11: Struktura lica po intenzitetu rada domaćinstva, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
1 ($\geq 0 < 0.2$)	32,03	27,02	22,36	27,14
2 ($\geq 0.2 < 0.5$)	8,4	13	10	10,34
3 (0.5)	14,16	13,36	11,83	13,11
4 ($>0.5 < 0.7$)	7,78	8,43	11,76	9,37
5 ($\geq 0.7 \leq 1$)	6	6,6	9,41	7,37
99 (nedostaju)	31,63	31,59	34,62	32,67
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
1 ($\geq 0 < 0.2$)	52,79	40,91	34,82	39,7
2 ($\geq 0.2 < 0.5$)	13,35	19,45	17	16,84
3 (0.5)	10,19	8,25	10,05	9,68
4 ($>0.5 < 0.7$)	2,31	6,13	4,86	4,65
5 ($\geq 0.7 \leq 1$)	2,31	2,11	3,51	2,96
99 (nedostaju)	19,05	23,15	29,75	26,18
Ukupno	100	100	100	100

TABELA 12: Struktura lica po materijalnoj uskraćenosti, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

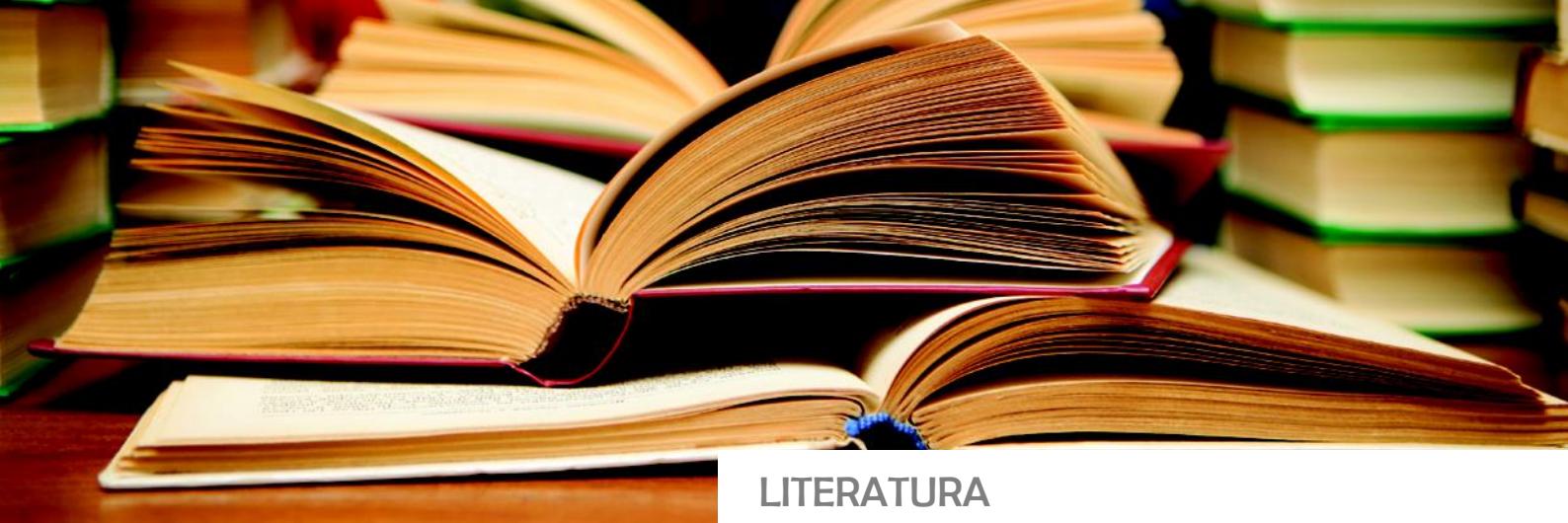
NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
nisu uskraćeni	66,47	60,67	60,5	62,64
jesu uskraćeni	33,53	39,33	39,5	37,36
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
nisu uskraćeni	27,43	28,22	32,24	30,4
jesu uskraćeni	72,57	71,78	67,76	69,6
Ukupno	100	100	100	100

TABELA 13: Struktura lica po izrazitoj uskraćenosti, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
nisu izrazito uskraćeni	82,6	80,04	79,59	80,78
jesu izrazito uskraćeni	17,4	19,96	20,41	19,22
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
nisu izrazito uskraćeni	48,06	48,94	53,09	51,17
jesu izrazito uskraćeni	51,94	51,06	46,91	48,83
Ukupno	100	100	100	100

TABELA 14: Struktura lica po ekstremnoj uskraćenosti, riziku od siromaštva i stepenu urbanizacije područja (%)

NISU U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
nisu ekstremno uskraćeni	93,76	91,73	91,49	92,36
jesu ekstremno uskraćeni	6,24	8,27	8,51	7,64
Ukupno	100	100	100	100
U RIZIKU OD SIROMAŠTVA	gusto naseljena	srednje naseljena	retko naseljena	Ukupno
nisu ekstremno uskraćeni	71,97	64,27	72,5	70,55
jesu ekstremno uskraćeni	28,03	35,73	27,5	29,45
Ukupno	100	100	100	100

LITERATURA

Anketa o prihodima i uslovima života – Metodološko i organizaciono uputstvo, Republički zavod za statistiku, 2014., preuzeto sa www.stat.gov.rs.

Bogdanov N., Cvejić S. (2011): *Poverty and social exclusion in rural Serbia – position of family farms*, Ekonomika poljoprivrede (58) SB – 2., str. 3-15.

Bogdanov N. (2007): *Mala ruralna domaćinstva u Srbiji i ruralna nepoljoprivredna ekonomija*, Beograd, UNDP.

Bogdanov, N. (2015): *Ruralni razvoj i ruralna politika*, Beograd, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Bogdanov N., Stojadinović Ž. (2006): *Metodologija utvrđivanja ruralnosti i identifikacija ruralne Srbije*, Beograd, DAES i Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Cvejić, S., Babović M., Petrović, M., Bogdanov, N., Vuković, O. (2010): *Socijalna isključenost u ruralnim oblastima Srbije*, Beograd, UNDP, Centar za inkluzivni razvoj.

Drugi nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji za period 2011-2014. godine, 2014, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva – Vlada Republike Srbije.

EUROSTAT – Statistics Explained, www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/.

Matković, G., Krstić, G., Mijatović, B. (2015): *Srbija: Prihodi i uslovi života 2013*, Republički zavod za statistiku, Beograd, preuzeto sa www.silk.stat.rs

Matković, G. (2014): *Merenje siromaštva – teorijski koncepti, stanje i preporuke za Republiku Srbiju*, Beograd, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva – Vlada Republike Srbije

Methodological guidelines and description of EU-SILC target variables, 2014 Operation, DocSILC065, EUROSTAT, Version September 2013.

Mijatović, B. (2015): *Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini*, Beograd, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva – Vlada Republike Srbije

Poverty and its measurement: The presentation of the range of methods to obtain measures of poverty, Instituto Nacional de Estadística, Madrid, 2007. preuzeto sa www.ine.es.

Poverty and social exclusion in rural areas, Final Report, European Commission, 2008. preuzeto sa www.ec.europa.eu.

Republički zavod za statistiku – Potrošnja, prihodi i uslovi života, preuzeto sa www.stat.gov.rs

Siromaštvo i socijalna nejednakost u Republici Srbiji u 2014. godini, RZS, Saopštenje broj 083, 31.03. 2015.

Statistički godišnjak Republike Srbije 2015, Republički zavod za statistiku, preuzeto sa www.stat.gov.rs.

Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije 2014-2024, Službeni glasnik RS 85/2014, Beograd.

Working paper with the description of the “Income and living conditions dataset”, EUROSTAT – Agilis, October 2012.